

tv-15 naš TOVARIS

Št. 11
21. marca 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Kulturni dnevi Slovencev iz Avstrije

Že prejšnja leta so se nam večkrat predstavljali naši zamejci iz Avstrije, vendar ne tako bolj po koščkih. Zdaj smo bili deležni pesniškega recitala, drugič spet priljubljene koroške pesmi. Tokratna predstavitev, ki je potekala z več prireditvami tri dni v ljubljanskem Cankarjevem domu, pa je dala res del tistega, kar so si najbrž predstavljali člani kulturnega plenuma OF lani v Dolenjskih Toplicah, ko so govorili o enotnem slovenskem kulturnem prostoru.

Predstavili so se nam vsi: od najmlajših, šolskih pevcev in muzikantov (glasbene šole) do članov pevskih in kulturnih društev: od Radiš, Sel, Borovelj pa do Roža, Šentjakoba, Kotmare vasi in Železne Kaple. Slišali smo odlomke že uveljavljenih koroških literatov (in si ogledali tudi likovno razstavo pesnika Gustava Januša) ter se vrnili skozi pričevanja koroških partizanov in aktivistov (Sienčnika, Srienca, Kolenika, Černuta, Uranka, Olipove in drugih) k temi o zlomu nacizma na Koroškem. V polni sejni dvorani CD je potekalo pre-

davanje avstrijskega univerzitetnega profesorja Norberta Schausbergerja o nastanku avstrijske državne pogodbe – predvsem glede na njen 7. člen, in celo najmlajši so lahko prišli na račun ob lutkovni predstavi, ki so jo pripravili slovenski dunajski študentje. Mladje koroške dijaške zveze je pripravilo gledališko predstavo Tankreda

Dorsta Evgen in za zaokroženo podobo koroškega utripa ni manjkal niti kabaret.

Slovenstvo v manjšini živi, ne le z otožno in mehko koroško pesmijo, ampak z živo in zagnano dejavnostjo ter vključevanjem v avstrijski vsakdan, pa tudi v slovenski kulturni prostor.

B. Ž. J.

Štiri desetletja spomina na Šarvar

Šarvar na Madžarskem je eno tistih taborišč iz druge svetovne vojne, ki je splošno manj znano, čeprav je bilo v njem in njegovih podružnicah med vojno zaprtih 18.000 Jugoslovancev

(v samem centralnem taborišču med 7 in 8 tisoč). Približno 700 do 1800 jih je tam ostalo za vedno. Samo od 668 Slovencev iz lendavske občine jih je pustilo življenja v Šarvarju 37. Madžar-

ski fašisti so namreč tudi v Prekmurju skušali v kali zatreti odpor prebivalstva. V druge dele Slovenije so pregnali inteligenco slovenske narodnosti (ki niso bili po rodu Prekmurci) in so nadzor nad prebivalstvom še privili po prvih akcijah odporiških skupin. Tako se je pošiljanje v koncentracijska taborišča začelo že 1941. leta. Septembra so aretirali in odpeljali prvih deset mladincev, večja akcija pa je bila izvedena 21. junija 1942. leta, po kateri so z lendavske železniške postaje dva dni kasneje odpeljali 668 ljudi. Komaj sto kilometrov stran od njihovih domov jih je čakalo trpljenje za bodočo žico.

Taborišče Šarvar je med 30. in 31. marcem 1945. leta osvobodila Rdeča armada. V soboto, 23. marca, bo tam velika spominska slovesnost, na kateri bodo odkrili spomenik žrtvam in obnovljeno ter urejeno grobišče.

Javorovica opominja

Letos je nekako tiho šel mimo nas 16. marec, dan, ko je pred enajstiridesetimi leti v Javorovici izkrvavel 4. bataljon Cankarjeve brigade.

Domobranci četni in vod nemškega policijskega SS polka so prišli pod plaščem noči iz Novega mesta, čez Otočec, Gomile, Maharovec, Šentjernej in Šmarje, kjer so se ločili v dve koloni in obkolili Javorovico. V neenakem boju je od 133 borcev in bork bataljona padlo 107 partizanov, osem pa jih je bilo ranjenih. Nekaterim se je uspelo prebiti, drugi pa so se rešili tako, da so bili v patroljah ali pa so se skrili.

Javorovica je znana po nečloveškem divjanju in zločinski veselici slovenskega domobranstva. Ne samo, da so domobranci hladnokrvno postrelili 33 borcev, ki so se hoteli vdati, ampak so se znašli tudi nad padlimi partizani.

Partizanski kronist, ki je med prvimi prišel v Javorovico, je tako opisal svoje doživetje: »Blizamo se vasi in vse bolj smo molčeči. Z grozo pričakujemo prvih pogledov na žrtve. Temne slutnje nas preganjajo in korak nam zastaja. Naleteli smo na prve žrtve. Ob pogledu nam je zastal dih, ozrl sem se v nebo in najraje bi zakričal. Želja po maščevanju, ki se me je lotila, je bila nepopisna. Dobro, padli so tovariši v boju s sovražnikom. Toda da mrtvega človeka ne pustijo pri miru in da v takem primeru ne prenehajo s sovražnostjo, tega srčen borec ne razume.

Vse naokrog leže trupla padlih tovarišev, če smemo te njihove ostanke sploh še tako imenovati. Prepoznati jih ni mogoče. Glave imajo razsekane z bodali ali pa razbite s puškinimi kopiti. Sezuli so jih, obleko in opremo pa pobrali. Z menoj stopa tovariš. Obrača mrtva trupla in z grozo išče svojega brata. Ne vem, če ga bo našel in prepoznal. Manjkajo jim glave, roke, noge...

Iščemo trupla in jih preštujemo. Povsod ista grozna, nepozabna slika. Ne morem več naprej in najraje bi zapustil prizorišče tega strašnega pokola. Ob razpadli stari kapelici sv. Ožbolta leži grmada trupel. Tu se jasno vidi skupina, ki se je hotela vdati. Trupla leže v dvoredu. Pred smrtjo so se morali partizani sezuti in postaviti čevlje pred seboj, potem pa so jih postrelili z brzostrelkami...

Molče so se odpravili tovariši na delo. Znesli so trupla v kapelico in jih tam zagrebeli. Kapelica, ki je zdaj zapuščena, bo znova oživele. Postala bo svetel spomenik borcem, padlim v boju za svojo zemljo.

Ob spominu na Javorovico, Urh, črno roko, žrtve Fraklove morilske družine, in še bi lahko naštevati, se nam zdijo zahteve po »narodni spravi«, ki se porajajo v nekaterih slovenskih krogih, nerazumljive, če ne že cinične. Vprašati se moramo, ali lahko pozabimo toliko zverinsko ubitih Slovencev in Slovenk?

Kakor druga prizorišča belogardističnega divjanja in sovraštva do narodnoosvobodilnega gibanja nas bo tudi Javorovica vedno opominjala, da izdajstva, zločina, sadizma ni mogoče »rehabilitirati«. Borci NOB si ne bodo ne zdaj ne kdaj koli pustili vsiliti prizadevanj, naj bi se na te zločine pozabilo, oziroma naj bi se narodov zgodovinski spomin z njimi »spravil«. Ne bodo tudi dovolili, da bi kdo tehtal ali opravičeval ta grozodejstva na tak način, da bi kazal s prstom na dejanja revolucionarjev, češ partizani in drugi udeleženci NOB so zagrešili enako nezaslišana dejanja. Primerjava tu ni mogoča, zakaj pobudi, ki sta privedli do krvavih obračunov, sta si bili med seboj neskončno oddaljeni. Osvobodilni boj – z vsemi svojimi implikacijami – je izhajal iz najvišjih moralno etičnih izhodišč: sprožala ga je narodova težnja po samoohranitvi, svobodi, neodvisnosti, samoodločbi. Protirevolucijo pa sta porajali razredna sebičnost samozvanih oblastnikov in klerofašistična nazorska nasilnost, ki se nista obotavljali zvezati z okupatorjem in izdati svoj bojujoči se narod.

Nobeno sklicevanje na odpor proti komunizmu in boljševizmu, nobeno zgražanje nad roško likvidacijo domobrancev, kraškimi fojbami itd. ne more oprati belogardističnih zločinov ali omiliti spomina nanje.

To je aktualno sporočilo Javorovice.

Bojan Kuntarič

Nove spodbude, ne le srečanja

Mnoga tovariška srečanja nekdanjih borcev, revolucionarjev, aktivistov so bolj ali manj ganljiva, saj niso redki primeri, ko se srečujejo po mnogih letih, in celo prvič po osvoboditvi. Ta srečanja naj ne bi bila zgolj samo srečanja. Ob tej priložnosti tudi rojevajo nova poznanstva, izmenjajo mnoge življenjske izkušnje.

To naj velja tudi za borke in borce Briško-beneškega odreda, 17. brigade Simona Gregorčiča, Gradnikove brigade, kobariško-vojnege področja in aktivistov zapadno-primorskega okrožja, ki so se minuli petek zbrali na svojem že tradicionalnem srečanju v Ljubljani. Zbranim je spregovoril predsednik odbora skupnosti borcev BBO in operativnega štaba za zahodno Primorsko Janez Deisinger.

Ob koncu tovariškega srečanja so borcem Briško-beneškega odreda izročili spominske listine in podelili priznanja za aktivno sodelovanje s skupnostjo borcev Briško-beneškega odreda in operativnega štaba zapadno-primorskega okrožja. Spominski znak priznanja sta prejela Stane Škrabar (Radio Ljubljana za oddajo Še pomnite, tovariši) in naše uredništvo TV-15.

Jože Čurin

PLANICA

Osmo svetovno prvenstvo v smučarskih poletih konec prejšnjega tedna je bilo vrhunec prireditve ob petdeseti obletnici Planice.

Načrtovalca smučarskih naprav brata Gorišek sta s posodobljeno skakalnico znova vrnila tej športni zvrsti zanesljivost in varnost. Samo prvenstvo pa je Planici prineslo novo uveljavitev in vodilno vlogo. Svetovni rekord in tudi šest najdaljših skokov znova domujejo v dolini pod Poncami.

Po dveh dnevih uradnih skokov je bil najboljši Finec Matti Nykaenen, ki je postavil tudi nov svetovni rekord s 191 metri. Drugo in tretje mesto sta

zasedla Jens Weissflog (NDR) in Pavel Ploc (ČSSR). Na svoje tekmovalne uspehe so lahko ponosni tudi naši letalci, saj so se med prvo petnajstero uvrstili trije. Miran Tepeš je bil šesti, Primož Ulaga enajsti in Matjaž Žagar trinajsti.

Za uspešen potek prireditve imajo veliko zaslug prizadevni organizatorji, ki so kljub slabim vremenskim razmeram zmogli pripraviti skakalnico za tekmovalce.

Planiška prireditev je znova pokazala, kako smo Slovenci navezani nanjo in koliko nam pomeni. Za nas to ni športna prireditev, ampak praznik. B. K.

Nazadnjaške sile v Trstu zbrale okoli sebe širok krog italijanske javnosti proti globalni zakonski zaščiti Slovencev v Italiji

Na Tržaškem ni bil politični (in kot posledica tega tudi družbeni) položaj že dolgo tako napet, kot je te zadnje dni in tedne. Tehnica se je izrazito prevesila na stran nazadnjaških in šovinističnih sil, katerim je ponovno uspelo, deset let po dogodkih ob podpisu osimskih sporazumov, da so temeljito razburkali italijansko javnost in so začeli pravilov na čarovnice. Na zatožni klopi so tudi tokrat Slovenci, ki zahtevajo od italijanske republike, naj jih v skladu z mednarodnimi obveznostmi in demokratičnimi načeli vendarle pravično zaščiti z globalnim zakonom. Iz Rima, kjer je jedro vsega dogajanja in političnih odločitev, so začeli, tudi na pristisk matične domovine, pri-

hajati vse bolj spodbudni znaki o skorajšnji zakonitvi zaščite. Po obisku ministrskega predsednika Craxija pri Milki Planinc je ministar Vizini, ki je sprejel nato tudi enotno slovensko delegacijo, napovedal, da bo tudi vlada izdelala svoj zaščitni osnutek. Za nazadnjaške sile, na čelu katerih niso le tradicionalni neofašistični skrajneži, temveč se jim je s še večjo ihto in napadalnostjo pridružila meščanska Lista za Trst, je bil to alarmni zvonec, da je potrebno pač kaj ukreniti za rešitev Trsta. Tako je predsednik tržaške pokrajinske uprave, ki teritorialno zastopa tudi štiri slovenske občine, na svojo pobudo takoj odpotoval v Rim k ministru Viziniju in se, kot je sam

izjavil v tiskovnem poročilu, zavzel za obrambo italijanstva Trsta, ki naj bi ga zaščitni zakon ogrozil in mu izpodjedel korenine. Nič čudnega, saj predsednik Marchio izhaja iz vrst Liste za Trst, ki je že zdavnaj odvrnila svojo masko in sedaj deluje le izključno kot protislovenska oziroma protijugoslovanska grupacija.

Zelo zaskrbljujoča je ugotovitev, da so v Trstu ustanovili samozvani odbor za obrambo italijanstva Trsta, okoli katerega se je zgrnilo vse, kar je nazadnjaškega in strupenega, na čelu s fašističnimi, begunskimi in pristno »italijanskimi« organizacijami pa tudi z nekaterimi športnimi društvi in priložnostnimi združenji. Začeli so zbirati podpise proti

globalni zaščiti Slovencev, ki da je najbolj zaščitena manjšina v Evropi in ima že itak preveč pravic, ki jih je potrebno kvečjemu združiti v enotno zakonsko besedilo, brez nadaljnjih novih »privilegijev«. Ljudi strašijo, da bodo Slovenci prevzeli vse najboljše službe, da bo italijanska mladina ostala brez zaposlitve in se bo morala izseliti iz rodne kraja.

Na javni skupščini somišljenikov so melonarski voditelji Liste za Trst sklenili, da se z vsemi močmi uprejo globalni zaščiti Slovencev, češ da bi bil ta zakonski ukrep »novi osimo«. Tega načela so se držali tudi v tržaškem občinskem svetu, kjer so postavili na dnevni red resolucijo, naj se tudi občina Trst vključi v samo-

zvani odbor za obrambo italijanstva Trsta in se izreče proti globalni zaščiti slovenske manjšine. Kolikšna je politična hipoteka »melonarjev«, se je jasno pokazalo ob razpravi proračuna za leto 1985. Ker je Lista za Trst v tržaški občini zaveznik Krščanske demokracije, je klonil tudi župan – demokrat Jan Richetti, ki je sprejel melonarsko tezo, naj bo globalni zakon le izbor že obstoječega normativa, brez vsake nove pravice. Tako popuščanje pa je zelo zaskrbljujoče, saj bo Trst namesto mesta sožitja spet postalo prizorišče spora med dvema nacionalnima skupinama. Seveda bo šibkejši spet povlekel krajšo.

Slovenci ob takem razpletu ne obupujejo, temveč so še bolj dinamični in učinkoviti v svojih naporih, da bi to kot protitež dokazali širši italijanski javnosti pravico zahtev slovenske narodnostne skupnosti v Italiji kot celote, torej brez ločevanja glede pripadnosti tržaški, goriški ali videmski po-

krajini. Tržaške nazadnjaške sile pa vztrajajo, da je potrebno manjšino v vsakem primeru najprej prešteti. Enotna slovenska delegacija je v teh zadnjih dneh obiskala ministra Vizzinija in državno tajništvo socialistične stranke PSI, na sedežu deželne vlade v Rimu pa je imela tiskovno konferenco, na kateri so predstavniki slovenskih političnih in kulturnih organizacij orisali novinarjem, kaj pravzaprav zahtevajo Slovenci. Nekaj dni kasneje je enotno slovensko delegacijo sprejel v Beogradu na sedežu SZDLJ Marjan Rožič, ki se mu je pridružil tudi Grličkov.

Dinamika dogajanja okoli globalnega zaščitnega zakona je torej zelo razgibana in polna vsakdanjih »cvetk« oziroma naporov. Zamejski Slovenci so prepričani, da bo na koncu le zmaga prava, ob odločilni podpori demokratičnih italijanskih sil, ki izvirajo iz odporništva.

Boris Simoneta

Zamenjava v sovjetskem vodstvu

Pred kratkim umrli sovjetski partijski in državni voditelj Konstantin Ustinovič Černenko je imel premalo časa in zdravja, da bi dal globlji pečat izpopolnjevanju sovjetskega politično-gospodarskega sistema, čeprav je kritično ocenil položaj v njem. Njegov naslednik v vodstvu sovjetske partije Mihail Sergejevič Gorbačov, ki je star 54 let, pa ima možnosti, da bi začel uresničevati že dolgo napovedovani obrat v gospodarstvu.

Postavlja se vprašanje, zakaj so izvolili Mihaila Gorbačova na tako odgovorno mesto, čeprav je najmlajši član politbiroja sovjetske partije. Želja po generacijskem preskoku, po pravem prelomu je bila povsem razumljiva, saj se je partijsko vodstvo ustrašilo ponovitve prekratkega vladanja Andropova in Černenka. Izbira Gorbačova je tudi posledica težkih razmer v sovjetskem kmetijstvu, saj je izvedenec za ta vprašanja. Njegova izvolitev ni bila torej naključna, temveč skrbno pripravljena poteza sovjetskega partijskega vodstva. Gorbačov naj bi bil torej človek sprememb. Kdor pa le bežno pozna sovjetsko družbo in njeno nasprotovanje prehitrim spremembam, lahko upravičeno sodi, da ga čaka dolgo in naporno delo. Navsezadnje je Gorbačov v prvem govoru kot prvi sekretar potrdil strateško politiko, izoblikovano na zadnjih partijskih plenarjih.

Pri svojem delu se bo moral Mihail Gorbačov soočiti z istimi problemi kot njegovi predhodniki,

to je neučinkovitostjo sovjetskega gospodarskega sistema in z okostenelimi interesi birokratskih struktur. Čeprav ga bo centraliziran planski sistem gospodarstva pri spremembah oviral, mu bo po drugi strani dajal enake možnosti za njihovo uresničitev, saj lahko daje v sovjetski družbi človek na čelu partije osebni pečat globljim spremembam.

Zahodni poznavalci sovjetskih razmer se sprašujejo, kdaj bo Gorbačov nakazal spremembe v vodenju sovjetskega gospodarstva in družbe sploh. Eni napovedujejo, da bo priložnost za to že prihodnje leto, ko bodo sprejemali nov petletni načrt gospodarskega razvoja. Nekatera znamenja kažejo že zdaj, da bo največ pozornosti namenil motiviranosti in povečanju odgovornosti na delovnih mestih, s tem pa naj bi brez velikih vlaganj zvišali produktivnost v podjetjih. Velikih sprememb naj bi bilo deležno tudi partijsko življenje, kjer naj bi napovedali boj korupciji in karizizmu.

Če lahko napovedujemo novosti v sovjetski notranji politiki, pa je prava neznanka odnos Gorbačova do zunanjega sveta. Brez dvoma je podedoval nezavidljiv položaj, ker je v zadnjih letih sovjetska zunanja politika le prestrezala udarce ameriške zunanje politične ofenzive. Po vsem sodeč bo največ sprememb v odnosih Sovjetske zveze z azijskimi državami, kjer je izgubila največ

ugleda. Za zdaj tudi še ni znano stališče Gorbačova do blokovskih zapletov. Dejstvo je, da ni obremenjen z zgodovinskimi tabuji. Ob tem se Američani najbolj bojijo, da bodo težje slepili zahodno Evropo s sovjetsko nevarnostjo.

Kdo pa je Mihail Sergejevič Gorbačov? Rodil se je 2. marca 1931 v žitordnih predelih stavropoljskega kraja. Po narodnosti je Rus, delovno kariero pa je začel kot pomočnik kombajnista. Kmalu se je vpisal na moskovsko državno univerzo, kjer je leta 1955 končal študij prava. Kasneje je končal tudi višjo agronomsko šolo, na kateri je izpopolnil svoje znanje o ekonomskih in kmetijskih problemih. Po dolgoletnem delu v Stavropolju je leta 1978 prišel v Moskvo in v politbiroju partije prevzel kmetijsko področje. Po smrti Andropova je prevzel mesto sekretarja za ideološka vprašanja.

Mihail Gorbačov se od svojih predhodnikov razlikuje še po nečem, in sicer po tem, da je veliko potoval po svetu. Obiskal je tako večino vzhodnoevropskih držav kot razviti Zahod.

Ne glede na vso zapuščino, ki jo je podedoval od predhodnikov, in lastnosti, ki jih ima, je pred Mihailom Gorbačovom zgodovinski izziv povezati kontinuiteto in spremembe.

Bojan Kuntarič

S seje komisije za zgodovino pri CK ZKS

Bližnja preteklost, zgodovino pri CK ZKS

Štiri knjige zgodovine jugoslovanske partije so končane in na zadnji seji zgodovinske komisije pri CK ZKS je bil na mizi še zajeten snop krtačnih odtisov. Ob tem je Izvo Križnar, za njim pa v razpravi še drugi, opozoril na vrsto pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri takšnem delu, še posebno, če vemo, da ga je (po posameznih poglavjih) pisalo več avtorjev z različnimi metodološkimi prijemi in na različni kakovostni ravni. Vsi, ki so poznavajo vsebino spregovorili o tem delu, so pripominjali, da je pričakovati kritike (morda predvsem ob tretjem delu, ki obravnava NOB in vlogo OF na Slovenskem). Tudi tokrat se je izkazalo, da se posamezni avtorji izgubljajo v obilici drobnih podatkov in tako obremenjujejo bralca z malenkostmi na škodo popolnejše podobe in pomena partije (njene vloge) v posameznih zgodovinskih obdobjih.

Člani komisije pa so ob

kritičnih besedah h knjigi, ki šele prihaja med bralce (z najmanj triletno zamudo), ugotavljali, da so nekateri neenotni pristopi tudi zato, ker ponekod v Jugoslaviji doslej sploh še niso imeli nikakršnega zgodovinskega pregleda delovanja partije. Tudi vsako naslednje delo, ki bo obravnavalo zgodovinsko vlogo, razvoj in delovanje KPJ ter ZKJ, bo moralo, so dejali, seči globlje, pokazati širše zgodovinske okoliščine, socialne razmere in vzgibe, ki so omogočali vzpon KP. To pa ne pomeni, so poudarili, da bi bilo zdaj potrebno začeti pisati zgodovino KPJ znova (upoštevajoč vse zgoraj navedene pripombe), ampak je pomembno, da najde zgodovinar KPJ pravo mesto in ustrezen delež v celotnem projektu zgodovine jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Naša bližnja preteklost in kultura – ali bolje – prispevek k razpravi o obravnavi

naše bližnje preteklosti v kulturi je bila naslednja tema, ki je sprožila širša premišljanja in širšo razpravo.

Upoštevalo je dejstvo, da obravnava štiriletni narodnoosvobodilni boj in ljudsko revolucijo več strokovnih, znanstvenih in umetniških del kot katerokoli drugo obdobje v slovenski zgodovini, hkrati pa preveča tudi velik del slovenske kulture, so ugotavljali, kaj vse je to, kar teži in zavira v tem trenutku naše stvarnosti vzporedno hojo političnega in kulturnega razvoja.

Ena od pomembnih značilnosti sedanjosti je potrošništvo, z njim pa opleta vo razglašanje zahteve po absolutni svobodi vsakogar (v ravnanju in dejanju), ne glede na interese širše skupnosti. Temu se pritaknejo še omalovaževanje, pretiravanja vseh vrst (konflikt med generacijami in zanemarjanje ekonomsko-socialnih, kulturnih ter moralnih prvin – s precejevanjem politi-

čne komponente. Vse to, so menili, otežuje stvarnejše ocenjevanje družbenih razmer.

Opozorili so, da je v zdajšnjem času nastalo kar nekaj del, ki sklicujejo se na umetniško svobodo, oporekajo revolucionarnim silam njihovo zgodovinsko poslanstvo, več ostrine so dobili nekateri polemični članki v periodiki. Ivan Križnar je po svoje premišljanje o obravnavi naše bližnje preteklosti v kulturi usmeril k tej temi; razčlenjeval je hotenja nekaterih piscev, ki skušajo parikazovati zgrešenost poudarjanja razrednih nasprotij ne le danes, ko ni več klasične razredne družbe, ampak tudi v preteklosti: »Najhujša obsodba gre seveda na račun usmrtnitve vrnenih domobrancev, češ da je bila ta izvedena brez ugotavljanja konkretne krivde, brez sodbe in brez obvestila javnosti. Zagovorniki skrajnih pogledov predlagajo narodno spravo, pri čemer očit-

no ne gre za spravo z domobranstvom – glede tega so naše reakcije netočne in enostranske – marveč za spravo »vseh ustvarjalnih narodnih sil«, se pravi za opustitev razrednega razlikovanja. Ob tem naj bi komunisti priznali napake in »zločine«, storjene iz razrednih, ideoloških in političnih motivov, in krivdo sprejeli nase. Ideje tega dela piscev – gre v glavnem za mlajše avtorje, ki NOB niso doživljali, ali so ga doživljali samo v zgodnjih otroških letih – so le nekoliko prekrile s protisovjetizmom, ki postaja edino merilo za presojo dogodkov nekoč in danes...«

Pisci teh del, je nadaljeval Ivan Križnar, odkrivajo v imenu človečnosti »prave resnice« in imajo drugačne razlage za progam, obseg in naravo boja, pri čemer posamezne napake posplošujejo. Na seji so (kot to ugotavljamo že nekaj časa) ugotavljali, da je umetnos (pred-

vsem pa literatura) začela obravnavati nekatere probleme iz naše bližnje preteklosti prej kot zgodovino, pri čemer se kaže, da pisce pogosto slabo poznajo zgodovinsko obdobje, v katerega posegajo. Očitno je, da nekaterim delom naše bližnje zgodovine strokovno zgodovino pri CK ZKS hkrati kritično obravnavala tudi tisti del pisanja o naši preteklosti, ki preveč togo in vse premalo kompleksno sloni na faktografiji. Prav tako škodljivo (nasprotje prvega) pa je poenostavljeno ocenjevanje, da sta NOB in ljudska revolucija rešila večino naših družbenih problemov.

Vrsta vprašanj je, ki jih je omenjena komisija načela, pa ostajajo slejkoprej teme za nadaljnja razčiščenja in razprave. Takšno je na primer vprašanje, do kam lahko sega umetniška svoboda in kje je pri tem strokovna kritika.

B. Ž. J.

Ženevska pogajanja

Po petnajstmesečni prekinitvi so se v Ženevi ponovno začela pogajanja supersil o jedrski razorožitvi. Tako je mesto ob Lemanskem jezeru že drugič letos postalo pogajalsko središče, v katerega so uprte oči svetovne javnosti.

Kot vemo, se je »Ženeva I.« končala neslavno, potem ko je sovjetska stran 8. 12. 1983 zaradi razmestitve

raket križark na »stari celine« zapustila pogajalsko mizo. Upravičeno se zastavlja vprašanje, ali utegne biti tokrat »vojna zvezd« jabolko spora, tako kot se je to izkazalo za »evrorakete«, in ali ni minimum pričakovanj sprčo poslabšanih mednarodnih odnosov izčrpan že v dejstvu, da obe strani sploh sedata za pogajalsko mizo?

Uspeh srečanja, ki je prvi teden potekal za zaprtimi vrati in kjer se pogajajo o strateških orožjih, raketah srednjega dosega in o militarizaciji vesolja, ostaja kljub dobri volji in navidezni pripravljenosti sogovornikov ne samo vprašljiv, temveč skrajno negotov. Obe strani namreč ob tem, da govorita o nujnosti popuščanja s svetu, niti najmanj ne zmanjšujeta medsebojnih obtožb in retoričnih razprav, še zlasti pa ne kopičenja jedrskega arzenala. Ronald Reagan je na primer, kljub temu da je med obiskom 33-članske sovjetske delegacije v Washingtonu izjavil, da si njegova država ne želi vojne, samo nekaj dni prej od kongresa zahteval poldrugo milijardo dolarjev za izdelavo 21 raket vrste MX s po desetimi jedrskimi glavami. Do zdaj najbolj ubijalsko orožje je, da bo ironija še večja, označil kot »varuhe miru«, kar potrjuje njegovo zmedeno idejo, da lahko samo z zastraševanjem sovražnika preprečijo jedrsko razdejajanje in še več, da bo prav od izglasovanja proračuna za rakete MX odvisen uspeh pogajanj v Ženevi.

Za zdaj se obe strani še ne obmetavata z grožnjami, niti ne izrekata pretiranega optimizma. Zdi se, kot da po-

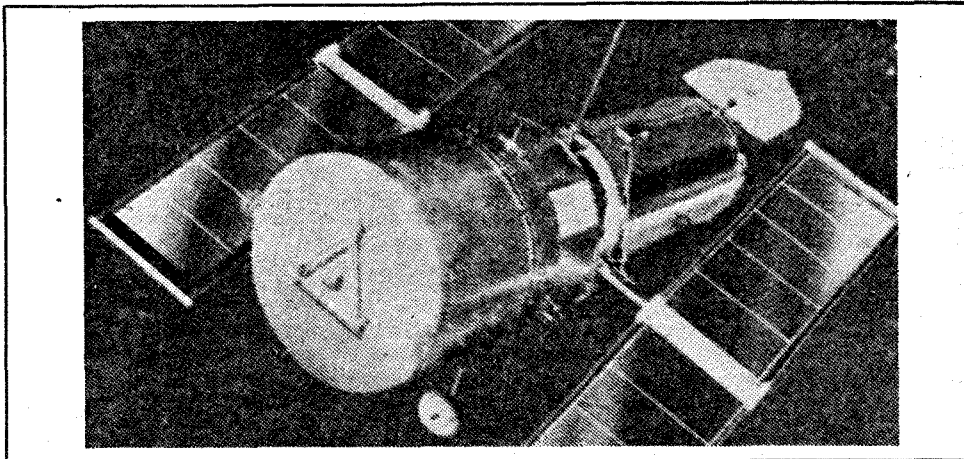
novno prevladuje stara diplomatska taktika, namreč čakanje na poteze nasprotnika, kajti o pravilnosti lastnega ravnanja ne dvomi nihče. Obe velesili imata na voljo več kot 90 odstotkov vsega jedrskega orožja, kar je dovolj za večkratno uničenje človeštva, pa vendar takšna količina orožja, kot kaže, še ni dovolj za resno in obojestransko pobudo in pripravljenost za dejansko nadzorovanje in dejansko razorožitev.

Pred dvema mesecema sta se Shultz in Gromiko v Ženevi dogovorila za nadaljevanje pogajanj in zdi se, da sta obe strani pripravljene na dolgotrajna, morda celo maratonska pogajanja. Sam predsednik Reagan je na primer izjavil, da ne more z gotovostjo trditi, da se utegnejo pogajanja skleniti do konca njegovega mandata leta 1989. Od trenutka, ko sta se Shultz in Gromiko pred dvema mesecema »dogovorila o pogajanjih«, je res minilo obdobje tihih konfrontacij in prikritih ali odkritih groženj, vendar so se v tem času le izkristalizirale nekatere razlike, ki naj bi jih sprte strani zdaj v Ženevi odpravile. Dogovorili so se o predmetu pogajanj, o njihovem cilju, vendar so v isti sapi poudarili, da je spora-

zum sicer skupen, da pa ostajajo razlage njegove vsebine še nadalje prilagojene pač stališčem sprtih strani.

V prihodnjih letih se bodo pogajalci, ki jih zdaj vodita Kampelman na ameriški in Karpov na sovjetski strani, pogajali o raketah srednjega dosega, o medcelinskih raketah in o orožjih, nameščenih v vesolju.

Tri vrste raket srednjega dosega so, kot smo zapisali pred dobrim letom, botrovali prekinitvi ženevskih pogajanj. Gre za rakete pershing II, cruise (križarke) in za rakete SS-20. Kot vemo, so Američani v državah članicah pakta NATO do zdaj postavili že 95 tako imenovanih evroraket (Italija, ZR Nemčija in Velika Britanija),

zdaj se je podobno odločila tudi Belgija, medtem ko na Nizozemskem še niso rekli končne besede o namestitvi. Sovjetska stran je število svojih raket SS-20 od konca lanskega leta povečala na 387 in dve tretjini teh raket je nameščenih na ozemlju zahodno od Urala, v Evropi. Kot povračilo za namestitev novih raket na zahodnoevropskih tleh je sovjetska stran namestila še nekaj sto raket SS-21, SS-22 in SS-23

na ozemlju ČSSR in Nemške demokratične republike. Ob prekinitvi pogajanj Ženeva I. je Moskva od Zahoda zahtevala, naj odstopi od postavitve vseh 572 predvidenih raket, sami pa naj bi postavili še 140 raket SS-20, da bi s tem nekako ublažili francoske in britanske projekte. Združene države so poleg tako imenovane ničelne opcije ponudile izravnavo jedrskih konic, in sicer bi to pomenilo 420 raket vrste pershing in raket križark na eni in 140 raket SS-20, ki imajo po tri jedrske konice, na drugi strani.

Moskva je torej po postavitvi prvih evroraket prekinila pogajanja START (pogajanja o omejitvi strateškega orožja), med drugim pa je kljub zamrznitvi pogajanj v enem zadnjih predlogov vztrajala pri razširitvi nekega dogovora iz sporazuma SALT-2, ki je med drugim

(Sovjeti so na primer opravili v vesolju več kot dvajset uspešnih poskusov za takšno uničevanje, ki pa so omejeni na višino 2300 kilometrov, in bi bili v razmerah vojne vprašljivi), so v Združenih državah razvili nove projekte za uničevanje sovražnika v vesolju, ki pa so na srečo zvečine še na risalnih deskah. Ker se je ameriška tehnologija pri tem pokazala kot bolj uporabljiva in raznovrstnejša, sovjetska stran vztraja pri prekinitvi takšnih poskusov ali vsaj pri njihovi zamrznitvi.

Znan je na primer tako imenovan »leteči dežnik«, ki bi s sistemom raket ob srečanju povzročil eksplozijo sovražnikove rakete z jedrskimi konicami. V primeru avtonomno vodene rakete s konvencionalnim nabojem, ki pa jo lahko izstrelijo iz lovca F-15, gre za vrsto »protiraketne rakete«. Prav

skem odstopu od pogajanj leta 1983 že dobili. Vladimir Ščerbič, ki je pred dobri 14 dnevi obiskal Washington, je dejal, da utegnejo pogajanja v primeru, da bodo ZDA vztrajale pri svoji »vojni zvezd« propasti. Ameriški raziskovalni projekt namreč v Sovjetski zvezi ne razumejo samo kot besedno igro temveč kot jasen napad Washingtona za vojaško prevlado nad SZ. Sovjetski maršali, voditelji in znanstveniki pa ob vsem tem in še čem kritične puščice izstreljujejo samo na ameriški jedrski potencial, o lastnem orožju, ki nič manj ne veča svetovne krize, pa molčijo.

Vzrokov za pesimizem nad izidom ženevskih pogajanj je torej več kot dovolj. Sovjetska stran bo najverjetneje vztrajala še naprej pri demontiranju pershingov in raket križark, seveda pa Američani v to pred podpisom sporazuma ne bodo privolili. Prav tako je nejasna usoda glede dogovora zaveznih raket (francoskih in britanskih), saj v Moskvi vztrajajo, da se tudi te rakete vtejejo v pogajanja. Sovjeti zdaj ponavljajo, da so Američani prevzeli moralno obveznost, da ne bodo širili oborožitve v vesolje, prav ti pa vztrajajo pri pogajanju o tej vrsti orožja. Pripravljeni so na pogajanja, nikakor pa se nočejo odreči svoji »vojni zvezd«, na to pa moskovsko vodstvo odgovarja, da utegne oboroževanje vesolja povzročiti pospešeno oboroževalno tekmo tako na zemlji kot v vesolju.

Zdi se, kot da se dileme in na videz enostavna vprašanja vrtijo v začaranem krogu brez možnosti za jasen odgovor. Prav zato utegnejo biti pogajanja v Ženevi maratonska. Obe strani ob tem pozabljata, da utegne zaradi takšnih in podobnih »dogovarjanj« človeštvo zapraviti svojo prihodnost.

Miha Lamprecht

Dimenzije nekega mednarodnega spora

Obtožba, da je Arne Treholt sovjetski vohun, je Norveško prizadela zaradi več razlogov. Država je ena najzvestejših članic pakta NATO in redno izpolnjuje vse, kar zahtevajo od nje, ima skupno mejo s SZ in še vedno neurejen spor v Barentsovem morju. Pri tem ne gre samo za pravice, povezane z ribolovom in iskanjem nafte, temveč za veliko resnejše varnostne probleme.

Norveška si je menda vedno aktivno prizadevala za dobre odnose s SZ, česar pa druga stran ni vedno »pravilno ocenjevala«. Ponavljale so se vohunske afere, sovjetski tisk pa je pogosto pisal o motnjah na mejah v severni Evropi.

Konec februarja so Arneja Treholta postavili v Oslu pred sodišče in kot dokazni material priložili fotografijo, ki so jo posneli norveški varnostni organi v avstrijskem glavnem mestu Dunaju. Na sliki je Treholt, sproščen, z rokami v žepih, spremljata pa ga dva moška. Enega so identifikirali kot Genadija Titova, drugi, katerega ime je menda tudi znano, pa je bil kakšen korak za njima. Titov in njegov spremljevalec sta bila v sedemdesetih letih člana sovjetskega veleposlaništva v Oslu, predvsem Titov, agent sovjetske tajne službe KGB, pa se je tedaj redno sestajal s Treholtom. Tudi potem, ko so generala Titova v začetku leta 1977 zaradi razkrite vohunske dejavnosti izgnali iz Osla, so se redni stiki nadaljevali. Večkrat sta se srečala ali v Helsinkih ali pa na Dunaju, zadnjič 20. avgusta 1983., ko je bila tudi posneta zdaj priložena fotografija. Pet mesecev kasneje, 20. januarja lani, so Treholta aretirali na letališču v Oslu. Pri sebi je imel letalsko karto do Dunaja in kovček, poln dokumentov. Nekaj tednov pred tem je Treholt

postal šef tiskovnega urada v norveškem zunanjem ministrstvu.

Obtožnica, bremeni 42-letnega bivšega diplomata, da je od leta 1974 do 1983 izročal predstavnikom KGB tajne dokumente, poleg tega pa je od 1981. do 1983. sodeloval tudi z iraško obveščevalno službo. Dolžijo ga poskusa, da bi 20. januarja letos (kar pa je aretacija preprečila) na skrivnem sestanku izročil agentom sovjetske obveščevalne službe tajne podatke. Z njimi se je srečeval v Helsinkih, na Dunaju, v Atenah, New Yorku in Oslu in se tudi drugače prekršil nad svojo uradniško prisego.

Na Norveškem z zanimanjem pričakujejo izsledke procesa, predvsem pa dokaze, s katerimi obtožnica dokumentira svoje očitke. Do zdaj so objavili le malo nadrobnosti, da se iz teh ni razvidno, ali drži obtožba, pa je na njem ni bilo kaj prida pomembno. Zvedelo se je, da so Treholta sumili že od leta 1977. Leta 1979 so ga poslali v New York za člana norveške delegacije na sedežu ZN. Vse od septembra 1980 ga je norveška tajna služba ob sodelovanju z ameriško FBI že nadzorovala. Te ugotovitve so omogočile, da je »preiskava napredovala«, niso pa dale nobene oporne točke za ukrepanje oziroma za dokaz, da je Treholt povezan s sovjetsko obveščevalno službo.

Kasneje so ugotovili, da se je Treholt sestajal s članom sovjetske delegacije Zjizjinom. Ta je bil prej podobno kot general Titov član sovjetskega veleposlaništva v Oslu. Pravijo, da je Treholt priznal, da je pred svojim službovanjem v New Yorku in med njim sodeloval z agenti KGB. Priznal

predvideval odstop od namestitve raket križark, ki bi imele doseg daljši od 600 kilometrov.

Strateška obrambna iniciativa (SDI), kot Američani imenujejo svoje vesoljske projekte, je najbolj vznemirljiva in hkrati kontradiktorna, kar jih je bilo v sovjetsko-ameriških vojaških pogajanjih. Ker je Sovjetska zveza na nek način prehitela ZDA pri razvoju takšnih satelitov, ki uničujejo druge

tako v ameriških kot v sovjetskih laboratorijih raziskujejo sisteme z laserskimi ali elektronskimi snopi žarkov, vendar se ti projekti za zdaj kažejo kot predragi, negotovi in praktično v sedanjih tehnoloških razmerah težko uporabljivi.

Američani, tako se vsaj zdi na prvi pogled, so prišli v Ženevo s trdnim namenom braniti svojo »strateško obrambno pobudo«, misleč da so prvi krog ob sovjets-

vencionalne metode«, s katerimi svoji domovini ni mogel škodovati?»

V enem teh pisem pravi Treholt, da se je leta 1976 pogovarjal z generalom Titovom o sovjetsko-norveških pogajanjih o meji v Barentsovem morju, da bi general posredoval v veleposlaništvu in v sovjetskem zunanjem ministrstvu nekaj v prid norveškim stališčem. Kmalu nato so se res začela pogajanja o tako imenovani sivi coni, v kateri se sovjetske in norveške želje o 200 milj širokem pasu na zemljevidu križajo. Prišlo je do sporazuma, in sicer na temelju razgovorov, ki sta se jih v Moskvi udeležila norveški minister za pomorsko pravo Evensen in njegov državni sekretar Treholt.

Sodelovanju z ministrom Evensenom gre hvala za Treholtov nagli vzpon. Toda, tudi nestranski Evensen – pred nedavnim je postal sodnik mednarodnega razsodišča v Haagu, ne bi mogel narediti svoje kratke politične kariere brez Treholta. Mlad mož, sin nekdanjega ministra za kmetijstvo Thorsteina Treholta, je bil zelo aktiven v študentskem združenju in v mladinskih organizacijah delavske stranke. Po študiju je bil novinar pri Arbeterbladetu. Serija člankov in knjiga o domnevnem sodelovanju ameriške agencije CIA pri pokrovnem prevratu v Grčiji in obsojanje vojaške hunte, vse to ga je povežalo s precej starejšim Evensenom. Med Treholtove prijatelje v mlajših časih je sodil tudi sedanjí grški premier Papandreu. Treholt je bil Evensenov osebni sekretar, ko pa je Evensen prevzel kmetijsko ministrstvo, leta 1976, in ko je bil sam star 34 let, je postal državni tajnik ta čas za ministra za pomorsko pravo imenovanega Evensena. Leta 1980 se je Treholt goreče zavzemal za brezatomske cono na evropskem severu.

Franjo Ropret

Šolanje v Šoli rezervnih oficirjev je naporno Prostega časa ni

V Sloveniji je edina prava vojaška šola Šola rezervnih oficirjev v Ljubljani. V njej se šolajo ljudje, ki potem praviloma postanejo člani ZRVS in so nosilci dejavnosti te organizacije, veliko pa prispevajo tudi k obrambni pripravljenosti vse naše družbe. Nekaj gojencev sedanje generacije Šole rezervnih oficirjev so vprašali, kdo jih je napotil v to šolo in kako se počutijo v njej.

Bojan Popović, doma iz Ljubljane: »Po študiju sem se na sekretariatu za ljudsko obrambo prijavil za služenje vojaškega roka. Referent me je vprašal, če bi šel v šolo za rezervne oficirje. Po nekaj dnevni premisleku in po pogovoru z očetom, ki je aktivni starešina, sem se odločil in zdaj sem tu. Vse dru-

Bojan Popović

go je tako kot sem si predstavljal, razen da je veliko več učenja. Prostega časa

Milan Klobasa

skoraj ni, saj moramo pogosto pozno v noč risati različne skice in načrte. Glede na to, da smo tu zbrani ljudje z različno izobrazbo, tudi drug drugemu pomagamo pri učenju. Različnemu poprejšnjemu znanju prilagajemo tudi ocenjevanje. Za višjo izobrazbo več zahtevajo od tebe. Glede na to, da je ZRVS pomembna družbena organizacija, sem pričakoval, da me bo kdo od njih poklical na pogovor, vendar

se to ni zgodilo. Če me bodo potrebovali, me bodo verjetno poiskali potem, ko bom odslužil vojaški rok.

Milan Klobasa, doma iz Celja: »V šolo rezervnih oficirjev me je predlagala krajevna skupnost, v kateri živim. Veliko sem delal v njenih organih, mladinski organizaciji in krajevni konferenci SZDL. Sicer pa so me

Zoran Medved

poklicali na občinski sekretariat za ljudsko obrambo, kjer so me seznanili s to šolo. Pogovora se je udeležil tudi predstavnik OK ZRVS in vsi skupaj so me prepričali, naj grem v šolo rezervnih oficirjev. Nisem razočaran, čeprav sem se tež-

ko privadil na ritem in način življenja. Mislim, da je prav, da ob nas zahtevajo veliko več kot pa od drugih voja-

Ranko Močnik

kov, saj tudi moramo vedeti več kot oni. Glede na to, da organizacija ZRVS v Celju ve, da sem v tej šoli, pričakujem, da me bodo poklicali in mi dali naloge, za katere upam, da jih bom lahko uredil.

Zoran Medved, doma iz Ljubljane: »Po diplomu sem nesel dokumente na sekretariat za ljudsko obrambo in referent mi je predlagal, naj se odločim za šolo rezervnih oficirjev. O teh šolah sem veliko slišal, češ to so šole, kjer se z malo dela odsluži vojaški rok. Sam nisem verjel tem govoricam. Iz izkušenj pa zdaj vem, da sem imel prav. V začetku je bil ritem dela zelo naporen, zdaj pa smo se že vsi utrdili in se z nasmehom spominjamo začetkov naše vojaščine.

v šoli pa lahko vsak od nas pokaže tudi znanje, ki ga je prinesel s seboj.

Pri moji odločitvi za šolo rezervnih oficirjev ni bil zraven predstavnik ZRVS. To je razumljivo, saj je bila krajevna skupnost, v kateri živim, v občini Bežigrad, zdaj pa je v občini Moste-Polje. Ta selitev pa je potekala ravno v času mojega odločanja. Če me bo organizacija povabila v svoje vrste, o čemer ne dvomim, se bom hitro vključil v delo.

Danilo Brus

Ranko Močnik, doma, v Novi Gorici: »Že na naboru so me vprašali, če bi šel v šolo rezervnih oficirjev. Po pogovoru z očetom sem se odločil za šolanje. Veliko informacij o tovrstnih šolah sem dobil od sodelavcev, ki so že bili v njih, tako da sem imel dokaj resnično predstavilo o življenju in delu v vojašnici. Priznati moram, da

sem kljub temu potreboval čas za prilagoditev. Sicer pa bo vsak od nas povedal, da je imel krizo in je bil trdno prepričan, da ne bo mogel zdržati do konca. Tisti, ki so se za šolo odločili zato, da bi na lahek način odslužili vojaški rok, so se zmotili in zdaj jim je žal. Veliko imamo dela na poligonih, pohodi, s katerimi pridobivamo telesno moč, so zelo pogosti, veliko je učenja pa še dežurstva.

Tudi pri moji odločitvi za šolo rezervnih oficirjev ni sodelovala ZRVS. Pričakujem pa, da me bo po vojaškem roku sama vključila v delo.

Danilo Brus, doma iz Idrije: »Šolanje v tej šoli so mi ponudili na občinskem sekretariatu za ljudsko obrambo. Imel sem veliko časa za temeljit premislek. O šoli sem se veliko pogovarjal s sošolci. Prvi meseci so bili najhujši. Veliko časa sem potreboval, da sem se navadil na red in način življenja. Izredno veliko je učenja, saj imamo tudi veliko predmetov. Pri njih se toliko naučimo, da lahko brez zadrege poučujemo druge vojaške v enoti, v katero bomo šli po šolanju. Znanje je zelo široko in ni strogo specializirano, kot bi pričakovali za takšno šolo.

Ker vem, da obstaja ZRVS, sem bil prepričan, da me bodo tovariši iz te organizacije poklicali na kratek pogovor, preden sem odšel na služenje vojaškega roka, vendar me niso. Upam, da me bodo poiskali, ko se vrnem domov.

Bojan Kuntarič

Želel je postati pilot helikopterja

Ko se je Brane Gorše iz Pirniče pri Medvodah pred sedmimi, osmimi leti odločil, da nadaljuje šolanje na letalski gimnaziji v Mostarju, je to storil z namenom, da postane pilot helikopterja.

»Že v Mostarju sem letel z jadralnimi in propellerskimi letali. Potem sem odšel v Letalsko akademijo v Zadru in že v četrtem semestru letel s šolskim reaktivnim letalom galeb. Prav nič me ni bilo strah, tudi potem me ni stiskalo, ko v kabini za menoj ni bilo več inštruktorja. Sicer pa sem se odločil za poklic pilota,« pravi Brane.

»Če sem iskren sem želel postati pilot helikopterja. V tem sem videl možnost, da na službovanje pridem bliže domačega kraja. Toda po

vseh testih, obsežnih zdravniških pregledih in po vseh psihofizičnih in nevroloških preizkušnjah sem prišel

med pilote nadzvočnih letal. Sem v tretjem letniku in z nadzvočnim lovcom še nisem letel, toda moj letnik na šolanju v Pulju se pripravlja na to letenje.

Morda se mi je zdelo v začetku šolanja, da imamo preveč splošnih predmetov, premalo pa strokovnih, vezanih na samo letenje. Toda zdaj je razmerje precej drugačno, vse je v bistvu samo priprava na letenje. Zadovoljen sem.

Po rasti ne ravno največji, človek mu, ko bi ga srečal v obleki njegovih vrstnikov, ne bi nikoli prisodil, da upravlja s tako zapletenimi zadevami, kot je reaktivno letalo, povrh vsega še nadzvočno. Vendar pa ga njegova psihična in telesna pripravljenost izdajata: zbran v

pogovoru, hiter v reakcijah, pa še kaj bi lahko naštel. Samo nekaj minut pogovora in vsakomur je lahko jasno, da je to pilot. Vse, kar se zdi nestrokovnjaku neobičajno, je zanj vsakdanje. Prav nikakršnega vtisa ne pusti, da bi bil kaj izjemnega, morda malce celo skriva, toda prikriti svojih sposobnosti ne more.

Drugače pa je po srcu še vedno vaški fant, malce resnoben, kot da se zaveda svojih težkih nalog, vendar se sproščeno zasmee. Rad gre domov, v Pirniče, rad se druži s svojimi tamkajšnjimi vrstniki v gostilni Mihovec. Zdaj, ko je na šolanju v Pulju, je lahko tudi večkrat doma. O službovanju še ne premišlja. Pravi, da bo za to že še prišel čas. B. Knific

Z letne konference OK ZRVS Ljubljana Bežigrad

Nekateri člani ZRVS se ne zavedajo, da kršijo zakon

Po naši republiki se te dni vrstijo letne konference občinskih organizacij Zveze rezervnih vojaških starešin. Pred dnevi so se na takšnem sestanku srečali delegati rezervnih starešin iz ljubljanske občine Bežigrad.

Uvodno besedo je imel predsednik organizacije Jože Šeme, izčrpno poročilo o delu pa so delegati dobili že prej. Poročilo in živahna ter kritična razprava kažeta, da se ZRVS v svojih prizadevanjih za podružljanje delovanja ni usmerila le v programsko vojaško-strokovna vprašanja, ampak je svojo dejavnost razvijala na vseh področjih družbenopolitičnega življenja in obrambnega ter samozaščitnega usposabljanja članov in drugih delovnih ljudi in občanov.

V razpravi so gostje poudarili, da je ZRVS lahko za zgled vsem, saj je njeno delo vidno na vsakem koraku, hkrati pa ji je tudi uspelo, da so se krajevne organizacije osamosvojile in so pomem-

ben dejavnik v krajevnih skupnostih. Še vedno pa je problem neudeležba nekaterih članov ZRVS na predavanjih, seminarjih, konferencah in drugih oblikah usposabljanja. Nerazumljiv je odnos takih članov do organizacije, saj kršijo vse sta-

obrambne krožke, pri katerem ne bi sodelovali rezervni starešine.

Vključili so se tudi v akcijo usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice, vendar z njenim potekom še niso zadovoljni. Lani se je v te šole prijavilo 16 mlad-

Predstavnik občinske skupščine Igor Kostjukovski je na seji izročil visoka državna odlikovanja rezervnim starešinam, s katerimi jih je odlikovalo predsedstvo Jugoslavije. Red dela s srebrnim vencem so prejeli Franc Dovč, Vojislav Janković in Mitar Popović.

tutarne in zakonske predpise. Za odpravo teh slabosti so sprejeli nekatere ukrepe. Tako so izboljšali kakovost predavanj, zanimiveje so sestavljene taktične naloge in drugo.

ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad že vrsto let dosegla pomembne uspehe tudi pri obrambni vzgoji mladine na osnovnih šolah. Tako dejansko ni obrambnega dneva in

cev, kar je bilo največ med slovenskimi občinami. Zaradi slabih ocen in zdravstvenih razlogov pa so jih sprejeli na šolanje samo pet. Na pobudo republiške konference ZRVS in republiškega sindikalnega sveta so lani začeli s pripravami za ustanovitev aktivov ZRVS v delovnih organizacijah. Ti so že začeli delovati v ČGP Delo, Gradbenem podjetju Be-

žigrad, Tovarni kovinske galanterije, Iskri Delti in Energoinvestu, v nekaterih drugih pa se še pripravljajo na ustanovitve.

Razpravljalci so govorili še o prihodnjem izobraževanju rezervnih starešin, o obrambni vzgoji prebivalstva, o kadrovskih vprašanjih in o politični dejavnosti ZRVS v krajevnih skupnostih. Menili so, da so krajevne organizacije ZRVS dosegle odlične delovne uspehe. Sicer pa o dobrem delu ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad priča mala plaketa JLA, ki jo je organizacija prejela ob lanskem dnevu JLA.

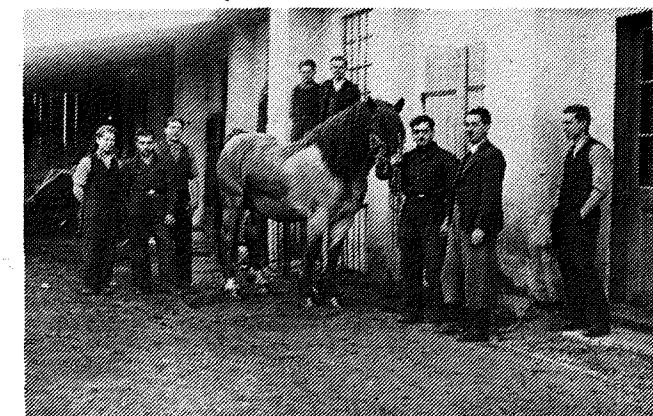
Letne konference so se udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnega življenja občine, predstavniki republiške in mestne konference ZRVS ter predstavniki prijateljskih občinskih organizacij ZRVS Medveščak (Zagreb), Center (Sarajevo) in Palilule (Beograd).

Dušan Rebolj

Podkovno kovaštvo na Slovenskem

Skozi stoletja je bil konj nenadomestljiv človekov pomočnik, ki je bil uporaben za delo na polju, v gozdu, za ježo in kot tovorna žival. Že kmalu je človek ugotovil, da pri vseh teh dejavnostih najbolj trpijo konjska kopita, ki se kmalu obrabijo. Zato si je izmišljal različne pripomočke, s katerimi je zavaroval konjsko kopito. Kmalu se je pokazalo, da je podkev najoljša rešitev za to. Hkrati s tem se je začela razvijati tudi nova veja kovaštva, to je podkovno kovaštvo.

V slovenskih deželah smo dobili prvo podkovsko šolo

Skupina slušateljev podkovske šole ob pravkar podkovnanem konju. (Slika je iz arhiva strokovnega učitelja Jerneja Bitenca na Podkovski šoli v Ljubljani)

še sredi prejšnjega stoletja. Cesarska Avstrija, ki je v prejšnjem stoletju z vojaškega stališča zelo skrbela za rejo konj, je imenovala komisije, ki so skrbela za izboljšanje konjereje. Člani teh komisij so bili deželni veterinar, predstavnik vojske in nekaj konjerejcev. Pri svojih ogledih so te komisije ugotavljale, da imajo konji zaradi slabega podkovanja spacha kopita. Odgovorni organi so po ugotovitvah komisij pritiskali na cesarsko vladu, naj ustvari podkovsko šolo. To je ustanovil leta 1852 dr. Janez Bleiweis-Trsteniški v Ljubljani. Prostore je imela nasproti sedanje vojašnice Maršal Tito. Ta šola je v stodevetletnem delovanju vzgojila veliko odličnih podkovnih mojstrov, ki so delovali na vsem ozemlju Slovenije. Na žalost so jo leta 1961 zaprli čeprav so temu nasprotovali poznavalci, kot so general Jaka Avšič, dr. Franc Weble in dr. Marjan Ferjančič.

Danes pa ugotavljamo, da nimamo dovolj podkovskih kovačev, ki bi lahko skrbeli za pravilen razvoj konjskih kopit. Prav gotovo bomo morali v prihodnosti premišljati tudi o ustanovitvi nove podkovske šole. Zavedati se namreč moramo, da brez dobrega podkovskega kovača ni dobre konjereje, brez te pa ni dobrih konj, ki jih lahko uporabimo za kmečka dela, turistične namene ali pa za potrebe splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Jože Mejac

Komunistova mala knjižnica Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem v jubilejnim letu

Kratko, jedrnato, poučno

Letos je izšla v Komunistovi mali knjižnici o spomenikih delavskega gibanja in NOB že petdeseta knjižnica. Uspešno so se uveljavile kot dodatni učni pripomoček k pouku zgodovine in prispevale h kratki ter jedrnatih predstavitev posameznih pomnikov naše bližnje preteklosti.

Tudi letošnji program del iz te zbirke je usklajen s pomembnejšimi obletnicami in dogodki. Tako bodo v kratkem izšle: »Osvoboditev Trsta«, ki bo orisala še razvoj osvobodilnega gibanja na Primorskem (z njegovimi koreninami v predvojnem ljudskem odporu proti fašizmu), **Ajdovščina in ustanovitev prve slovenske vlade** (5. maj 1945) je tema za samostojno knjižico kakor tudi beseda o **Ljubljani – mestu heroju** pa o **Begunjah in zadnjih bojih na koroški Poljani**. Poleg teh bo ob petdesetletnici **zleta Svoboda**, ki je bil v Celju, izšla knjižica o tej temi; sem sodi še pregled dogodkov okrog **jesenške stavke** v letu 1935. Dobrodošla in mnogim odkrivajoča manj znane kraje iz naše NOB pa bo knjižica **Pomniki boja Beneških Slovencev**.

V sedmih letih, kolikor izhajajo male Komunistove knjižice (ki jih je do svoje smrti urejal profesor Janko Liška), je bila v pisano besedo zajeta večina pomembnejših pomnikov NOB.

Uredniški odbor meni, da ostajajo še vedno ustrezno učno pomagalo, predvsem zaradi svojih popularnih predstavitev, hkrati pa tudi zaradi dostopnih cen. Kakovost jim zagotavljajo avtorji, ki so zvečine priznani zgodovinarji ali pa pisci monografij ter drugih del o NOB in delavskem gibanju. Naj navedemo le nekatere iz letošnjega programa: o osvoboditvi Trsta bosta pisala Rado Cilenšek in Jože Koren, o ajdovski prvi slovenski vladi mag. Zdenko Čepič, o Begunjah inž. Stane Šinkovec, o zadnjih bojih na Poljani dr. Tone Ferenc, o pomnikih boja beneških Slovencev pa bo pisal Drago Košmrlj.

Če smo lahko zadovoljni z uredniško naravnostjo Komunistovih malih knjižic v tem letu, pa dodajmo da ostaja na voljo iz programov prejšnjih let še nekaj knjižic s tematiko NOB, po katerih bodo gotovo segli poleg mladih tudi borci. Se vedno so na voljo po izjemno nizkih cenah (od dveh do štirih starih tisočakov) knjižice o prekomorcih, o zgodovinski vlogi OF, o Rašici, Črnomlju, o Pionirskem odredu Ratitovec pa o drugem tržaškem procesu, o dražgoški bitki, o Gramozni jami, o Slovencih – španskih borcih in še nekatere. Navsezadnje pri sedanjih draginjah knjig vse skupaj stanejo manj kot droben nov roman.

B. Ž. J.

Štirideset let po sremski fronti

Novembra lani je minilo 40 let od ustanovitve 5. bataljona Prve krajiške proletarske udarne brigade NOV. Ta bataljon, ki so ga sestavljali Slovenci, je na sremski fronti skoraj izkrmel.

V bitki pri Otoku 28. decembra 1944 je padlo trinajst borcev in bork, 40 pa je bilo ranjenih. Dne 17. januarja 1945 je v bitkah pri Opatovcu in Lovasu padlo 77 Slovencev; za vsako stopnjo naprej na tistem krvavem bojišču je bilo treba žrtvovati potoke krvi.

V spomin na te premnoge smrti in rane je preživel soborec slovenskega bataljona Rudolf Dobovišek – Kučevič Ruč napisal tole pesem:

*Bili smo borci Prve krajiške brigade,
borili smo se mi na sremski fronti;
polnile grudi nam so vsem mladostne nade,
zato smo šli junaško skozi ogenj bitk.*

*Korakali smo po močvirjih in po snegu,
utrjeni smo taval po ravnem Sremu,
umirali za našo smo svobodo zlato –
pokrilo trupla naša pa je sremsko blato.*

*Grobovi naši so razsuti po vsem Sremu,
utihnili za vedno so nam srca mlada;
čeprav umrla s smrtjo je poslednja nada,
zaman življenja svoja nismo darovali.*

*Iz naših je kosti zdaj vstala nova doba,
iz naše se krvi rodilo je življenje,
pozabljeno sedaj vse naše je trpljenje –
rodovi novi zdaj žive v svobodi zlati.*

Književniki, udeleženci NOB Beno Zupančič

Ob 60-letnici rojstva

Pred šestdesetimi leti (22. marca 1925) se je rodil v Sisku pisatelj, publicist, urednik in politik Beno Zupančič in skoraj pet let bo že, odkar smo se za vedno poslovili od njega (28. avgusta 1980) v Ljubljani, ki jo je tako rad opisoval v svojih knjižnih delih. Med vojno je bil kot mlad fant vnet aktivist Osvobodilne fronte v italijanski internaciji. Šele po osvoboditvi je lahko maturiral in končal slavistiko na ljubljanski univerzi. Njegovo življenje je bilo porazdeljeno med literaturo, novinarstvo in politiko. V sebi je združeval aktivnega družbenopolitičnega delavca in pisatelja. Svojo literarno pot je začel pri Mladinski reviji in v Novem svetu. V leksikonu Slovenska književnost prebiramo o njem, da je začel pisati novele v tedaj prevladujočem realističnem slogu. V knjigah je pokazal izrazit smisel za opisovanje ilegale v medvojni Ljubljani, zlasti v njenem predmestju. (Sedmina). Opazen je premik k moderni prozi. Posegel je tudi v mladinsko književnost. Literarna zgodovina je ugodno sprejela njegov nastop v slovenski literarni areni. Stanko Janež je zapisal v svoji zgodovini slovenskega slovstva, da njegovo pisanje odlikujejo preprosta človečnost in prepričljivost, idejna vsebina in aktualnost.

Odziv njegovega družbenopolitičnega dela je obsežen na publicistika. Politika ne samo, da ga ni motila, ponujala mu je vedno nove in sveže ter aktualne teme za njegova prozna dela in eseje. Ostal je človek in njegove visoke funkcije ga niso naredile nedostopnega. Nikdar ni pozabil, odkod izvira, vedno je bil na strani malega

človeka. Vedno znova se je vračal med ljudi; človek je vedno osrednja tema njegove politike in literature in obenem tema njegovih esejev in razprav o kulturi.

Venomer se suče okrog človeka, ki naj mu bo kulturna namenjena. Literarna

zgodovina ga prišteva med najboljše slovenske pisatelje svoje generacije in povojnega razdobja, mnogo so ga tudi prevajali v srbohrvaščino, madžarščino, šiptarščino, francoščino, ruščino, nemščino in češčino.

Matjaž Kmecl ga v svoji razpravi uvršča pod oznako Socialni kritična inaka prenovljenega realizma. Sodi, da se je Zupančič uveljavil z novelistiko, ki se ukvarja z moralnimi razcepami, drobnega človeka med zadnjo vojno, deloma tudi po njej. Osrednje vprašanje, s katerim se ukvarja, sta morala in psihologija človekovih odločanj med zasebnim ugodjem in žrtvovanjem v imenu človečnosti sredi vojne zaostrenosti nekaterih moralnih norm. Njegovi junaki se znajdejo v skrajno alternativnih položajih, ko morajo strgati iz mirnega vrtičarskega živ-

ljenja izbirati ali smrt ali izdajstvo stvari in človeka, interesa narodne skupnosti. V nekaterih novelah je opazen premik k človeški intimnosti kot humanistični značilnosti, ki zmaga nad kolektivistično moralo, s posredno obsodbo dehumaniziranih oblik takšne morale (Novela Veselica – iz nje je nastal scenarij za film, ki ga je napisal avtor sam). Novela govori o veri in neveri, o človeški trdosti, invalidnega partizana, ki se je po vojni začel sredi uradniškega okolja, daleč od predstav o bolj človeški in lepši prihodnosti. V tem birokratskem mikrokozmosu odločajo s svojo nasilno, prilagodljivo spretnostjo birokratski administrativci in njihovi zasebni nagoni, ki silijo partizanskega invalida v umikanje, razočaranje in nezaupanje do vsega, še posebej do sebe. V stiku z žensko vendarle nedoločeno za sluti, da sta tudi v tem družbenem sistemu osebna sreča in življenjska smiselnost odvisni od poštenja in človečnosti, ki si jo znajo ljudje ustvariti v medsebojnih odnosih. V svojih poznejših delih ohranja Zupančič še dobršno mero ideje o človekovem humanizmu, le da temu heroizmu popolnoma predrugači mere in vsebino, predvsem pa ga ponotranji: iz glasnega, hrupnega ga spremeni v zatajeno, nepazno žrtvovanje, junaka intimizira. Matjaž Kmecl imenuje Zupančiča najvidnejše-

ga predstavnika obnovljene socialne kritike in humanizira malega človeka.

Navedene Kmeclove analize in karakteristike veljajo predvsem za Zupančičevo novelistiko, slovenska literarna zgodovina je ostala dolžna temeljito analizo kasnejših Zupančičevih romanov in mladinskih del.

Kljub sorazmerno kratkem življenju, ki mu je bilo usojeno, zapušča Beno Zupančič vsega spoštovanja vreden opus knjižnih del: Štirje molčeci in druge zgodbe (1951), Veter in cesta (Novela 1954), Mrtvo morje (Povest 1956), Sedmina (Roman 1957), Meglica (Roman 1966), Plat zvona (Roman 1970), Potres (Roman 1972), Grmada (Roman 1974), Potopovanje (Potopis 1976), Noč in dan (Roman 1977), Zlati prah (Novela 1977).

Mladinska proza: Popotovanje na Tongabatu (1954), Deček Jarbol (1965), Koromindija (1971), 15 lubenic (1972) in Luka (1981).

Publicistika: Politični zapisi (1971, 1972, 1975), Delavci in kultura (1975), Za kulturno življenje (1975), Po meri našega človeka (1977) in Kultura danes in včeraj (1979).

Moral je umreti v svojih najbolj zrelih in ustvarjalnih letih, poln načrtov, ki jih ni utegnil uresničiti. In vendar nam je zapustil dragoceno in pomembno politično in literarno dediščino.

Dusan Mevlja

Spomenik Gašperju v Celovcu

Že dvanajstega marca so v Mladinskem domu ŠSD v Celovcu v navzočnosti svojcev, soborcev in nekdanih sodelavcev odkrili doprni kip Karlu Prušniku-Gašperju. Na slovesnosti, ki jo je popestrila pesem Koroškega partizanskega pevskega zbora, je ob petletnici Gašperjeve smrti spregovorila o njegovem liku koroška borka Olga Kastelic-Marjetka. Poleg predstavnikov Zveze koroških partizanov in drugih avstrijske strani so se dogodka udeležili tudi nekateri gorenjski borci in Marjan Lenarčič kot predstavnik RO ZZB NOV Slovenije. Doprsni kip je delo akademskega kiparja Stojana Batiča.

Stane Škrabar-Braškar, 75-letnik

Visok življenjski mejnik je prava priložnost, da povemo nekaj toplih besed o človeku, ki je zaradi svoje ga življenja in dela deležen vsega spoštovanja svoje okolice, posebej pa še nas, njegovih partizanskih in poklicnih tovarišev in prijateljev. Tak je med nami naš Braškar, ki je te dni praznoval 75-letnico svoje ga življenja.

Zato nam ni do tega, da bi do natančnosti opisovali njegovo življenjsko pot, pač pa da bi izpostavili le tiste mejnike, ki najbolj poudarjajo njegov napredni rod, patriotsko vzgojo, poštenost in moštost njegovega značaja in njegove humanistični kredo.

Ob vsem tem njegova opredelitev, ko je šlo za narodov obstoj, za boj zanj, ni bila vprašanje. Ilegarno delo v Ljubljani, odhod v partizane. V 1. SNOUB Toneta Tomšiča, v kateri je bil od njene ustanovitve, je začel tudi svojo novinarsko pot kot vojni dopisnik in načelnik propagandnega oddelka brigade in kasneje v 4. operativni coni. Po vojni je bil poslan v Berlin za tiskovnega atašeja naše vojn misije. Leta 1948 se je vrnil v domovino in je bil nato tri leta v uredništvu Narodne armije. Leta 1951 je prišel v Ljubljano in je prevzel dolžnost glavnega urednika revije Tovariš, leta 1954 je postal direktor Ljubljanskega dnevnika, leto kasneje pa se je preselil v Koper in tam ostal vse do danes. Bil je glavni urednik Slovenskega Jadrana in nato direktor časopisno grafičnega podjetja Primorski tisk – vse do upokojitve.

V svojem novinarskem delovanju je naš Braškar

pred seboj vedno in predvsem gledal človeka. Vedno mu je šlo za iskanje in soočanje s problemi, ki so v posameznih obdobjih najbolj prizadevali delovnega človeka. Imel je tenak posluš za njegove stiske in težave, za njegovo srečo in zadovoljstvo. Znal jih je obravnavati s srcem in jih zapisati preprosto in jasno. To je vedno terjati tudi od svojih novinarjev, terjati je poleg znanja tudi srce v vsakem napisanem sestavku. Zanj je bilo novinarstvo brez srca za človeka in brez prepričanja za stvar brez vrednosti.

Preprost, iskren in pošten je bil vedno tudi v svojem siceršnjem družbenopolitičnem delovanju. Kot ugleden in široko razgledan novinar je bil več let član upravnega odbora Zveze novinarjev Jugoslavije, bil je predsednik Društva novinarjev Slovenije, deloval je kot predsednik izdajateljskega sveta Primorskih novic, sveta Radia Koper, v svetu za kulturo, še posebej pa v borčevski organizaciji. Še danes, kolikor mu služi že precej načeto zdravje, deluje v časopisnem svetu. Naš tovariš – TV-15, v oboru aktivna partizanski novinarjev in verjetno še marsikje. Za svoje požrtvovalno delo in za svoj prispevek v NOB in v povojnem razdobju je dobil nešteto družbenih priznanj in odlikovanj, med katerimi pa mu je nemara najbolj pri srcu zlato odličje Toneta Tomšiča, ki ga je dobil med prvimi za svoj neprecenljiv delež pri razvoju in napredku našega socialističnega novinarstva. Še posebej v bitki za uresničevanje tistih etičnih vrednot, ki jih je izoblikovala naša revolucija. In prav pri tem naš Braškar ne pozna besede – upokojitev.

Naj mu ob koncu z njegovo in našo preprosto besedo ob prazniku povemo, da nam je nadvse ljub in drag kot iskren partizanski tovariš in pristen človek. Zaželimo mu še mnogo let mirnega in zadovoljnega življenja v družini, med njegovimi vnuki in med nami, njegovimi tovariši in prijatelji.

Vanda Škodnik

Občinska muzejska zbirka

V Središču ob Dravi so uspeli urediti še tretjo sobo muzeja NOB. S to prostorsko razširitvijo je občinski muzej v kraju dobil dokončno podobo. Z letošnjim letom sta ali pa še bosta prevzela financiranje muzeja občinska kulturna skupnost in občinski odbor ZZB NOV iz Ormoža; prva je v ta namen za letošnje leto že določila 50.000 dinarjev. Z Muzejem narodne osvoboditve v Mariboru so sklenili pogodbo o medsebojnem sodelovanju. Poslej bo mariborski muzej v dogovoru s Pokrajinskim muzejem na Ptuj registriral muzej v Središču ob Dravi kot samostojno enoto z uradnim nazivom: Muzej narodne osvoboditve Maribor, občinska muzejska zbirka NOV Središče ob Dravi.

Mariborski muzej naj bi jim pri delu pomagal in skrbel za strokovno tehnična opravila, ki se nanašajo na vzdrževanje in izpopolnjevanje muzejske zbirke.

Občinski muzej v Središču ob Dravi je že doslej uspešno opravljal svoje poslanstvo. Ljudje ga namreč zelo radi obiskujejo, med njimi ne manjka mladih. Pri tem ima precej, če že ne največ zaslug Marija Katičnik, ki uspešno opravlja svoje dolžnosti pri delovanju njihovega muzeja.

Drago Miklavec

Umorili so očeta štirih otrok

Borci devetega korpusa narodnoosvobodilne vojske so se vedno z veseljem podali v Vipavsko dolino. Prebivalci so borce lepo sprejeli, jih pogostili in jim dali toplo zavetje. Borci so šli od Predmeje na Brje po obronkih Čavna po stezah mimo Kovačev nad Lokavcem. V zaselku, ki čepi skrit na pobočju, je pet domačij. Ena je Ozebkova. Sem se je iz Trebuše priložila Stefanija Sinkovčeva. Mož Karlo Kovač je prevažal les iz Trnovskega gozda na lokavške žage. Ustvarila sta si družino.

Karlo in bratje so se pridružili narodnoosvobodilnemu gibanju. Ko so se ustavili borci, ki so hodili tod mimo, se je vedno našlo nekaj

okrepčila za lačne in žejne. Karlo je zbiral hrano in druge potrebščine za naše enote in tudi rad opozoril na nevarnost, ki je prežala na poti, ko so kurirji hodili na javke po pošto.

V Ajdovščini so se leta 1944 nastanili domobranci. Partizani, pa tudi domačini smo jim rekli kar švabobranci. S pomočjo domačinov, ki so pristopili v njihove vrste, so večkrat postavljali zasede ob poteh in prežali na manjše skupine partizanov. Zasledovali so tudi prizadevne aktiviste, somišljenike Osvobodilne fronte in odbornike narodnoosvobodilnih odborov. Skupaj s policijskimi enotami SS so sodelovali tudi v očiščevalnih akcijah proti brigadam Devetega korpusa.

Ko je sredi marca 1945 skupina kurirjev obiskala Stefanijo, ki je hitela s hišni opravi opravki odvrniti bolečino, je bila odeta v črno. Borci so poizvedovali o sovržniku, ki je takrat nadzoroval cesto Ajdovščina-Gorica. Zaustavili so se pred hišo in posedli pod stoletno murvo. Sonce je toplo oblavalo dolino. Prava pomlad. Med borce je stopila Ozebkova Stefanija z najmlajšim sinom Aleksandrom v naročju. Solze so ji polzele po licih. Kurirji so prislunili. Govorila jim je o zločinu domobrancev, ki so ji pobili moža, očeta štirih otrok.

Pozneje sem zvedel, da so se morali umakniti zaradi izgub. Njihovo presenečenje ni uspelo. Kolikšne so bile njihove izgube, nismo mogli izvedeti. Pri nas žrtev ni bilo. Počutil sem se srečnega, ker je naša zaseda preprečila namen belogardistov, da nas obkolijo, počakajo, da se zdani in potem udarijo na prebujajoče se mlade borce šolskega bataljona.

O tem dogodku bi lahko kaj povedali tudi tovariši Alojz Kocmur, Alojz Kuplenik, Alojz Kočvar, Štefan Pečaver in Franc Žerjav, ki so bili takrat v naši enoti.

Še po štiridesetih letih me stisne pri srcu ob misli, kaj bi se zgodilo, če naša zaseda v Poljubenu ne bi bila budna in pripravljena na boj. Doživeli bi drugo Cerkno ali drugo Javorovico.

Takole jim je pripovedoval: »Mož se je s sosedom odpravil v vprežno živino na polje. Orala sta in pripravljala njivo za saditev krompirja. Tu, ne daleč od hiše, sta delala na njivi. Pripravljala sem jima kosilo. Pri delu sta me zmotila nenavaden ropot

Na plošči na spomeniku padlim v NOB na Grajsku je vklesana letnica, ko je padel prav blizu obeležja pod streli domobrancev terenec Karlo Kovač

Jože Strniša

so odšli po znani poti čez Sočo. Vsa skupina je štela kakih 20 borcev, Iztok se spominja, da so odšli iz taborišča pri Podsobotinu okrog 20. septembra.

Po prehodu Soče pri Podseilu so se utaborili pod Kanalskim Lomom. Proti koncu septembra je Iztok to skupino pripeljal na Vogrsko, kjer je taborila Vipavska četa Gregorčičevega bataljona.

Prvega oktobra 1942. leta je na Vogrsko prišel tudi Mirko Bračič. S skupino kakih 12 borcev je proti koncu septembra odšel iz Motranskega odreda, da se neposredno seznani s stanjem enot na Primorskem. Približno teden dni sta se Boris Kraigher-Janez in Mirko Bračič-Bradač zadrževala na Vogrskem. O stanju med partizanskimi enotami so jih seznanili: Martin Greif-Rudi, ki je bil tedaj poveljnik bataljona Simona Gregorčiča, in Milko Špacapan-Igor, politični komisar tega bataljona, Pavle Jež-Stanko, komandir Vipavske čete, o razmerah v Goriških Brdih pa Jože Cotic-Iztok in Alojz Zupančič-Zmago. O političnem delu na terenu, organizaciji KPS, OF, mladine ju je seznanil Anton Velušček-Matevž. Sedmega ali osmega oktobra sta se Boris Kraigher in Mirko Bračič odpravila v Vogrsko proti Notranjski. Z njima je šel Franc Ravbar-Vitez, tudi ubežnik iz Gonarsa, ter kakih 5 ali 6 borcev za spremstvo. Vsi drugi ubežniki iz Gonarsa so kot dobra krovrska pomoč ostali na Primorskem. V smeri: Vogrsko-Pedrovo-Goce-Podraga-Vremščica-Jurišče-Mašun se je izoblikovala kurirska linija, na katero so se kasneje navezovala še nove smeri.

Iztok je ostal pri 1. vipavski četi kot namestnik komandirja. Ta četa je taborila na Vogrskem, pri Grajsku nad Prvačino iz okrog Branice. V začetku novembra 1942 je

bataljonsko poveljstvo formiralo še 4. vipavsko četo. To je bilo v taborišču na Vogrskem. Za njenega komandirja je bil postavljen Jože Cotic-Iztok, za političnega komisarja pa Suško, doma iz Ribnice, po poklicu menda čevljar. Na Primorsko je prišel z Loškimi odredom. Njegovega imena in primka se Iztok ne spominja. Padel je kot komandir voda v 3. bataljonu 6. aprila 1943 v boju pri Fonih, star kakih 30 let. Četrta vipavska četa je proti koncu novembra 1942 taborila nad Izvirkom (izvir Lijaka) pri Šmihelu in se je v noči na 1. december premaknila na Banjško planoto. Nekako sredi decembra je v četo prišel bataljonski poveljnik Martin Greif-Rudi. Za komandirja čete je postavil Alojza Žbogarja-Slavka. Iztoka pa je odpeljal s seboj na Vogrsko, kjer ga je zadržal nekaj časa v bataljonskem štabu.

Proti koncu oktobra 1942 je Mirko Bračič pripeljal na Primorsko Loški odred, ki se je po prestopu državne meje preimenoval v Soški odred. Vanj je bil seveda vključen tudi dotodanji 1. primorski partizanski bataljon Simona Gregorčiča. V novembru je ta odred imel že 3 bataljone in 19. decembra 1942 je poveljstvo odreda izdalo odredbo o formiranju še 4. bataljona, z operativnim področjem v Goriških Brdih in na Idrijskem (Lig, Kambreško, Srednje). V Goriških Brdih je tedaj že bila 3. četa Tolminskega bataljona. Prva vipavska četa (Vogrsko) in 4. vipavska četa (Banjška planota) sta tedaj dobili ukaz, naj se premestita na desni breg Soče in se uvrstita v novo ustanovljeni 4. bataljon Soškega odreda. V noči na 8. januar 1943 sta na skupnem pohodu z Banjške planote prišli do Podsela, prebredli ledenomrzlo Sočo in skozi Gomile prišli pod Grad nad Kambreškim. Tu je bil tedaj formiran 4. bataljon Soškega odreda. Četa, ki jo je vodil Pavle Jež-Stanko, se je utaborila na Vugovi planini v Sabotinu. Italijanska vojska

ki so se stiskali k meni. Smejali so se mi. Zatrjevali so, da ga morajo odpeljati v zapor v Ajdovščino.

Odšli smo domov. Naslednji dan zjutraj sem se ponovno odpravila v Lokavec. Stražarju domobrancev, ki je stal pred vrati, sem dopovedovala, da sem prišla možu zajtrk. Stražar me je surovo odgnal rekoč, da pri njih ni nikogar v zaporu. Velel mi je, naj se vrnem domov. Upala sem, da so ga res odpeljali v Ajdovščino in sem premišljevala, če bi šla pogledat. Medtem je prišel mimo vaščan, ki me je prepoznal. Žalostno novico ti moram povedati. Karlo leži mrtev ob cesti. Peljal me je na kraj, kjer sva našla mrtvega v mlaki krvi.

Domobranec, so mi lagali da ga bodo peljali v Ajdovščino v zapor. Ustrelili so ga. S tem so dokazali, kako zvesto in vdano služijo okupatorju. Ubili so moža, očeta štirih otrok, ker je veroval in delal za zmago pravice.

Ubitega Karla so namerali domobranec zagrebati kar na njivi. Našla sem toliko poguma, da sem se tej nameri uprla. Popustili so. Pokopali smo ga na lokavškem pokopališču. Župnik Henrik Černigoj je naslednjo nedeljo pri maši v pridigi s prižnice obsodil zločin, ki so ga zagrešili domobranec.

»Vojščaki«, ki so bili pri maši, so povedali glave. Pridiga sivolasega župnika jim ni bila po godu. Obsodba s prižnice jih je prizadela. Po maši so organizirali zborovanje pred cerkvijo. Domobranci propagandist v uniformi je udeležencem zborovanja razlagal, da so pred dnevi ustrelili pomočnika komunističnih tolpe, ker je nameraval pobegniti, ko so ga spremljali v zapor v Ajdovščino. Tež razlagi ljudje niso verjeli. Le nekateri, ki so bili slepo zaverovani in so upali, da bodo zmagali, so temu propagandistu nasledili.

Stefanija Kovač je umrla 20. februarja, stara 79 let. Na pogrebu na lokavškem pokopališču so se od nje poslovili številni krajani in sorodniki. Predstavniki borčevske organizacije se je Stefaniji in Karlu zahvalil za njun prispevek v NOB, nas pa njuna smrt vezuje, da ohranjamo svetle tradicije tega boja.

J. S.

Partizanski znaki in medalje / 91

Peta prekomorska brigada

Na veliki proslavi ob 40-letnici ustanovitve brigade 8. septembra 1984 so bile v Celju podeljene spominske medalje borcem 5. preko-

do ustanovitve Slovenskega bataljona v angleškem vojaškem taborišču v bližini Edinbourgha, julija 1944. V londonskem predmestju Lee on Sea se je 16. novembra 1944 začasno v okviru češke osvobodilne armade oblikovala brigada, ki je imela približno 2750 borcev.

Spominska medalja 5. prekomorske brigade

morske brigade. Medaljo je likovno oblikoval inž. Emil Kohne, sam borec brigade, izdelala pa Aurea Celje. Izdelanih je bilo sprva 1200 medalj, vendar jih je zmanjkalo že ob prvi podelitvi. Tako je bilo naročenih še 300 medalj, skupno torej 1500. Do medalj so upravičeni vsi borci brigade, tudi svojci padlih in umrlih pripadnikov 5. prekomorske brigade.

Uradno je bila brigada ustanovljena 23. decembra 1944, vendar se gajo začetki brigade vse

Sestavljali so jo slovenski fantje – bivši mobilizirani štajerski, goranjski in koroški nemški vojaki, ki so dezertirali k zaveznikom ali bili ujeti. Drugo jedro brigade je nastajalo v Gravini v Italiji iz primorskih Slovencev. Ob ustanovitvi je imela brigada v Splitu 3200 borcev. Marca 1945 je brigada sodelovala v tridnevni bojih za Gospič. V Slovenijo je prišla aprila 1945. Takrat je imela 2036 borcev in še 350 v dopolnilnem bataljonu, 500 brzo-strelk, 200 lahkih strojnica, 8 minometov in radijsko oddajno postajo. Brigada je bila razformirana 20. aprila 1945 v Črmošnjicah, njeni pripadniki pa razporejeni v druge slovenske partizanske brigade, v katerih so nadaljevali z bojem proti sovražniku do končne zmage. V bojih je padlo 256 borcev in bork 5. prekomorske brigade, okoli 600 jih je bilo ranjenih. Brigada je bila odlikovana z redom zaslug za narod z zlato zvezdo.

Janez J. Švajncar

je bila formirana Italijanska partizanska četa, pri Trnovski četi pa bojna skupina, za delovanje v okolici Trbiža.

Vodilna člana PK KPS dr. Aleš Bebler in Anton Velušček-Matevž ter poveljstvo Soškega odreda Mirko Bračič in Dušan Pirjevec-Ahac so s tem daljnovidno poskušali razširiti protifašistični boj tudi v Furlanji med Italijani in Furlani. Dogodki v zvezi s tem so še vse doslej premalo raziskani in ne dovolj ovrednoteni.

V vseh štirih bataljnih Soškega odreda so zbrali blizu 20 partizanov italijanske narodnosti. V glavnem so bili to dezertirji iz italijanske vojske, ki so prišli v partizane na Dolenjskem in Notranjskem pa tudi na Primorskem. S to skupino partizanov-Italijanov je Mirko Bračič, ki je akcijo osebno vodil, v prvi polovici marca 1943. leta prišel v taborišče na Vugovo planino v Sabotinu. Tu je pri poveljstvu 3. bataljona ustanovil Partizansko italijansko četo. Za komandirja je bil postavljen Jože Cotic-Iztok, za političnega komisarja pa Ivo Marušič-Zivko, doma v Kojskem. V tej četi je bilo nekaj Furlanov iz Trbiža in okolice, več Italijanov iz Trsta, nekaj tudi iz notranjosti Italije. Tu je bil tudi neki Antonio iz Rima pa Mario Karis-Maks, ki sedaj živi v Cerknem. Jože Cotic se spominja, da je Bračič tej četi dal nalogo, naj deluje v Beneški Sloveniji in Karniji. Tu naj se poveže z ilegalnimi člani KPI in s protifašisti ter naj pomaga zanetiti odporniško gibanje na partizanski način. V taborišču so si borci naredili italijanske zastave z rdečo zvezdo in jih prišli na kape. Tako so sredi marca 1943. leta odšli iz taborišča proti Krmini. Mesec dni so se zadrževali severno od Krmina in Čedad. Stalno so se morali izmikati italijanskim vojaškim enotam, ki so jih zasledovale.

(se bo nadaljevalo)

Zdaj se tudi revija Borec zavzema za »narodno spravo«?

Po drugi strani je seveda treba povedati, da pisec priznava potrebo, da se tudi ta plat naše zgodovine preučuje, ter poudarja, da je to treba storiti z vseh vidikov in celostno. S tako zahtevo se je moč brez nadaljnjega strinjati. Toda kaj storiti s trditvijo, da pa objavljane izsledkov v fragmentih, iztrganih iz celote, daje stvarjem »povsem drugačne ter zgodovinsko vprašljive poudarke«. Sama po sebi nam je ta trditev povsem nerazumljiva, žal, niti avtor ne pove, kakšni naj bi bili ti nevarni poudarki. Znani so seveda primeri, ko se deli kake celote, njihova sporočila, posplošujejo ter vsiljujejo kot glavno in končno sporočilo, kot celota sama, toda to vendar ni mogoče reči za inkriminirani prispevek Milice Strgarjeve. Naslov njenega prispevka je jasen, pomensko ozko določilen, vsebina pa je povsem v skladu z naslovom. Tudi ni videti kakšnih posebnih širših in še posebej vprašljivih poudarkov. Kaže, da avtor tudi ni pozorno prebral opomb, česar si pri takšnem etiketiranju ne bi smel privoščiti. Naj za pokušnjo opozorimo le na

In končno, vse to pisanje in objavljane naj bi se povezovalo s prizadevanji po tako imenovani narodni spravi. Čeprav menimo, da v zvezi s temi prizadevanji danes pri nas ni vse tako jasno in samoumevno, pa naj za vsak primer kritika napotimo še na revijo Borec XXXVI., št. 1, str. 2, kjer je Milica Strgarjeva začela objavljati svoje izsledke o delovanju politične emigracije po maju 1945. Menim, da je iz uvoda v njeno razpravo dovolj jasno, kakšni so bili njeni nameni pri raziskovanju in pisanju ter končno tudi objavljanju omenjenih izsledkov. Tudi če govorimo o poudarkih, so ti iz uvoda in seveda tudi iz razprave same dovolj jasno razvidni. Če pa se pri posameznikih ustvarjajo drugačni in vprašljivi poudarki, pa je to zunaj naše in avtoričine moči.

2. Za boljše razumevanje opisanih zatikanj in ukrepov, ki bodo še sledili, samo nekaj besed o drugi begunski dejavnosti in o prizadevanjih Jugoslavije, da bi jo preprečila. Naše oblasti so iskale vojne zločince, ki so pobegnili pred ljudsko sodbo, in mnoge odkrile v begunskih taboriščih, prenekatere prav v vodstvih njihovih organizacij in šol. Toda ker so tudi v begunstvu še naprej razširjali svoje sovraštvo do nove Jugoslavije, so od zaveznikiških oblasti zahtevali, naj jih vrnejo. Vemo, kako težko je bilo pri zaveznikiških dosežih kaj takega. Tudi že sklenjeni dogovori o tem se niso upoštevali, izgovorov zaveznikov je bilo ničkoliko, njihovo ravnanje z begunci pa največkrat čisto nasprotno javnim besedam o odnosu do Jugoslavije. V pegeškem taborišču so npr. ravnali z njimi, kot da bi res bili žrtve nacističnega preganjanja. (Pozneje bo jasno, na kaj opiram svojo misel.) Begunci so to s pridom izrabljali. Nadaljevali so protiljudsko in protijugoslovansko dejavnost, stopenjali propagandne proti novi Jugoslaviji, ovirali delo jugoslovanskih repatriacijskih komisij, organizirali obveščevalno delo proti mladi državi, vtihotapljali na jugoslovansko ozemlje oborožene tolpe itd., kar vse je samo nakazana škodljivost, ki bi zaslužila poseben članek, seveda ne samo po begunskih virih. Jugoslovanske oblasti niso mogle brezbrizno gledati na to dogajanje onstran severne

Spomnimo se Polho- grajskega bataljona

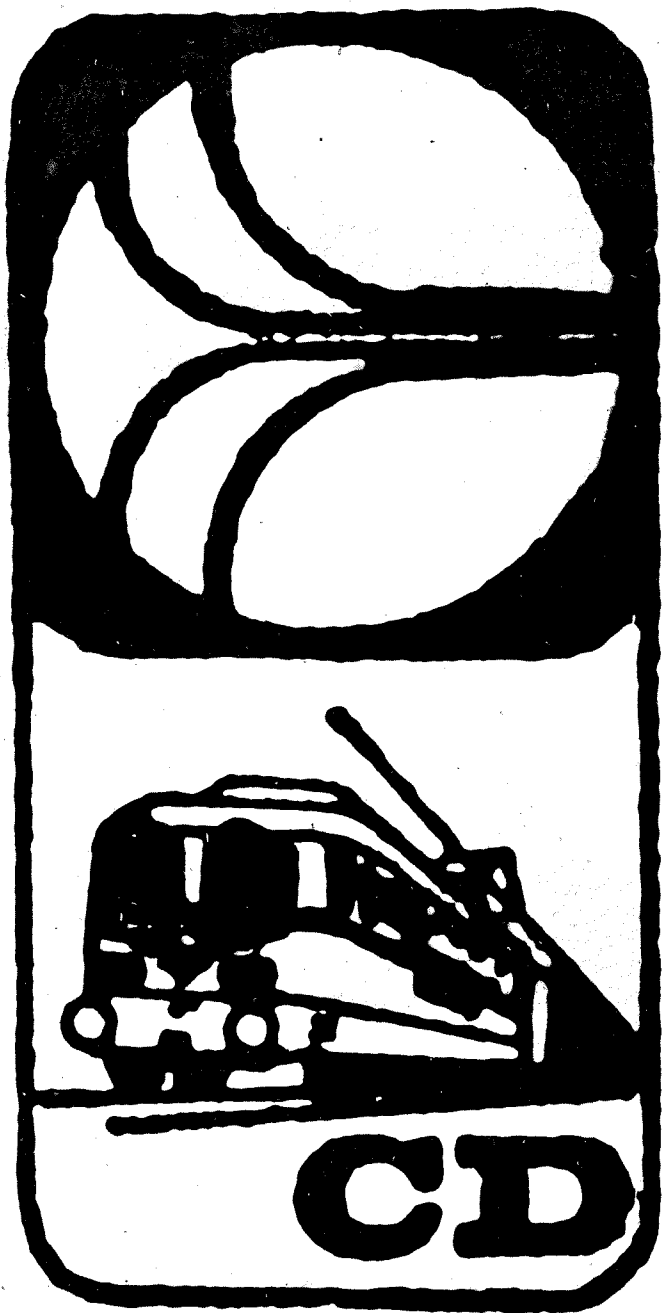
Odloki, ki prizadevajo ljudi ob meji

Včasih v naši družbi sprjemamo odloke, ki jih preprosti človek ne more razumeti. Tak je tudi odlok, ki bo začel veljati 1. marca in določa nov urnik prehoda čez dr-

Vprašanje, ki zahteva odgovor

Nazadnje vprašujem, ali mi kdo od slovenskih delegatov v zveznem odboru ZZZ NOV lahko na to odgovori oziroma kaj b delegacija storila, da se take in podobne reči ne bodo več dogajale?

A. PEHARC

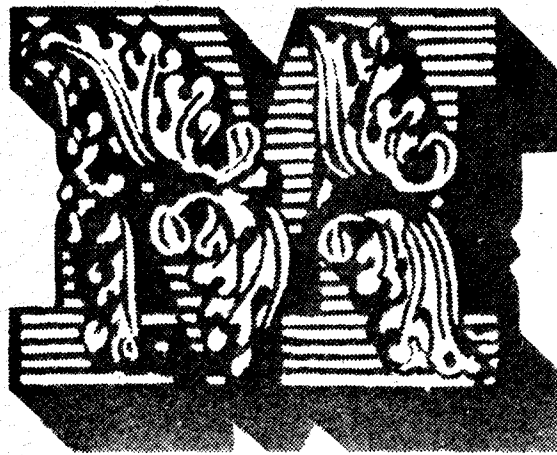

Železniško gospodarstvo
– Centralne delavnice Ljubljana, o. sol. o.

TOZD za vzdrževanje voz
Dobova, o. sol. o.

68257 Dobova, Ulica 15. aprila 23, telefon (068) 67-015,
67-042

TOVARNA POGREBNE
OPREME

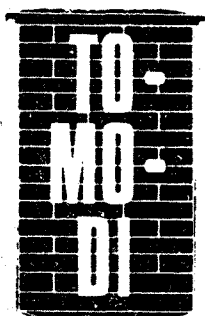

MENINA
61240 Kamnik, Šmarca 32

Telefon: h. c. 831-607, 831-610, 832-532● direktor: 832-530● komerciala:
831-027● telegram: 31-708● Menina Kamnik● tek. račun: 50140-601-32127

TELEFON: CEN-
TRALA: 212-011
ŠEF KOMERCIALA:
218-347 TELE-
GRAM: KIP Ljubljana – Tekoči račun
50101-601-23238;
TELEX: 31420 YU-
KIP

Topleje in ceneje

topli montažni dimnik
z gibljivo kisloodporno
ognjestašno šamotno cevjo

MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

Ljubljana, Opekarska 13

NOVA GORICA

Pobuda za podelitev
domicila

Na 2. seji Sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva občine Nova Gorica so razpravljali o pobudi, ki so jo sprožili nekdanji pripadniki Jugoslovanskega odreda za Slovensko Primorje, Trst in Istro za podelitev domicila v tej družbenopolitični skupnosti. Pregledali so tudi osnutek odloka o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih spomenikov na območju občine, poročilo o podpisovanju samoupravnih sporazumov o urejanju in vzdrževanju spomenikov, plošč in obeležij.

Jugoslovanski odred je bil ustanovljen junija 1945 kot bojna enota jugoslovanske armade, da bi varoval interese na ozemlju tedanje cone A.

Splošno je znano, da je ozemlje nekdanje cone A osvobodila naša vojska, in da se je morala na zahtevo zaveznikov (Angloameričanov) umakniti s tega ozemlja. Na tem ozemlju so zavezniki privolili, da je ostal le Jugoslovanski odred, ki je štel dva tisoč borcev. Vse do priključitve pretežnega dela območja nekdanje cone A k Jugoslaviji leta 1947 je imel Jugoslovanski odred izredno pomembno nalogo, saj so bile neprekinjeno navzoče spletke okoli nove meje z Italijo. Zavezniki niso bili naklonjeni priključitvi teh krajev k Jugoslaviji, zato je primorsko ljudstvo v boju za priključitev k matični domovini videlo prav v Jugoslovanskem odredu moralno podporo in zagotovilo, da se bo to zgodilo in da njihov boj ne bo zaman. Celotno območje, na katerem je aktivno deloval odred, je bilo žarišče političnega in kulturnega delovanja, ki je spodbujalo ljudi, da so vztrajali v svojem boju in na koncu tudi dosegli zmago.

Pripadniki Jugoslovanskega odreda za Slovensko Primorje, Trst in Istro so se lani srečali v Opatjem selu na prvomajski proslavi. Takrat je bila tudi izražena želja, da bi novgoriška občina postala domicilna občina tega odreda. Letos se bodo prav tako za prvi maj zopet sešli v Opatjem selu, kjer bodo 40-letnico ustanovitve odreda proslavili z odkritjem doprsnega kipa Dragomiru Benčiču-Brkinu, nekdanjemu komandatu odreda (po njem nosi tudi ime obmejna karavla v Novi vasi), odprli bodo urejeno spominsko sobo v domu krajevne skupnosti v Opatjem selu, vsem še živečim pripadnikom tega odreda bodo podelili spominski znak medaljo borca Jugoslovanskega odreda. Praznovanje 40-letnice ustanovitve in 40-letnice zmage nad fašizmom pa bi podelitev domicilne listine še zaokrožila. Za podelitev so se soglasno izrekli člani občinskega odbora ZZB NOV, čla-

ni Sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniškega varstva pri predsedstvu OK SZDL, o podelitvi pa bo končno sklepala občinska skupščina novogoriške občine.

V razpravi o osnutku odloka o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov ter naravnih znamenitosti so udeleženci seje imeli precej predlogov in dopolnitev, ki so jih predlagali predsedstvu OK SZDL v obravnavo. Ugotovili so, da je poročilo o podpisovanju samoupravnih sporazumov o urejanju in vzdrževanju spomenikov nepopolno. Zaradi tega so sklenili, naj podpisniki sporazuma dopolnijo svoja poročila konkretno po zastavljenih vprašanjih.

MILE GOJKOVIČ

POLZELA

Monografija krajevne
skupnosti

V občini Žalec praznujemo občinski praznik po krajevnih skupnostih. Praznovanje je priložnost za izid monografije te krajevne skupnosti. Lani je praznovala KS Polzela, te dni je izšla monografija te KS z letnico 1984.

Med drugim monografija odkriva zgodovino tega predela. Emil Lajh je napisal prispevek Utrinki iz delavskega gibanja na Polzeli med obema vojnima. Opisani so začetki delavskega gibanja, stavkovna gibanja, praznovanja 1. maja pred prvo svetovno vojno in pred drugo.

Ze sam naslov prispevka Andreja Rihterja Zgodovina narodnoosvobodilne borbe na Polzeli pove, da je v monografiji opisana zgodovina NOB na tem območju. Prispevek je opremljen s slikami borcev, slikami in poslovnimi pismi talcev in s prevodi okupatorjevih dokumentov. Prispevek seže v predvojna leta, pisec prikaže organizacijo Kulturbunda, ki je bila v Spodnji Savinjski dolini zelo šibka v primerjavi z drugimi območji. Opisano je delovanje Pavla Skoberneteta, ki je že leta 1932 postal član Kulturbunda, in je pozimi 1940/41 sestavil seznam zaveznih Slovencev, ki so prišli v poštev za selitev. Med okupacijo je opravljal vojnisko službo. Poimensko so navedene družine, ki so bile takoj po okupaciji izseljene. Pisec poudarja, da je bila Savinjska dolina dobro pripravljena za oboroženo vstajo. Okrožni komite KPS za Savinjsko dolino je julija 1941 vodil dejavnost 49 članov partije, ki so postavili široko mrežo zaupnikov in precej terenskih odborov OF. Opisuje delovanje Savinjske čete in med drugim navaja, da je patrolja te čete že v noči na 29. avgust 1941 pri tovarni nogavic na Polzeli potrgala vse telefonske in telegrafске žice ob železniški progi ter s tem pretrgala vse zveze

med Celjem, Dravogradom in Zgornjo Savinjsko dolino.

Pisec opisuje delovanje prvega Stajerskega bataljona in uboj Franca Lapajnete in Antona Pečnika, sekretarja okrožnega komiteja KPS za Savinjsko dolino, 14. 11. 1941 na Bregu pri Polzeli.

Opisano je leto 1942, leto neizmerne nemškega nasilja, saj so v tem letu Nemci streljali kar enaindvajsetkrat, družine talcev in partizanov prepeljali v taborišča, otroke odpeljali v Nemčijo. Opisana je usoda posameznih talcev.

V monografiji so objavljeni seznam žrtev, pesem Marice Kotnik-Sipeč Spomenik, Vili Vybihal opisuje delovanje TV postaje S 32, Slavka Turnšek se spominja trpljenja v Starem piskru.

Vili Vybihal je objavil sestavek Spomin na prijatelje, Dane Debič Boj v jutranjem sončnem svitu.

Z več kot 400 strani monografije smo spet dobili knjigo, ki nam odkriva del naše preteklosti in sedanjost.

FRANC JEŽOVNIK

MARIBOR

Vsi so aktivni

Krajevna organizacija ZB NOV Prežihov Voranc v Mariboru ima 368 članov. Med njimi je 56 vojaških vojni invalidov, od tega 46 udeležencev NOV. Čeprav je njihova povprečna starost 68 let, je skorajda polovica aktivnih v krajevni in občinski samoupravi, družbenopolitičnih organizacijah, nekateri med njimi pa imajo posamezne zadolžitve v raznih republiških organih.

Ker so bile vse komisije dejavne, je bilo tako tudi delo predsedstva za kar imajo največ zaslug njihovi predsedniki. Med njimi sta zlasti izstopali komisiji za socialno in zdravstveno varstvo borcev in za razvijanje ter negovanje izročil NOB. Prva je poleg prizadevanja za podružbljanja skrbi in ukrepov socialne politike, stalnega obiskovanja bolnih članov in zdravljenja borcev, reševanja stanovanjskih problemov aktivno sodelovala z Rdečim križem, komisijo za otroško varstvo in socialno skrbstvo ter pa-

Predsedstvo krajevne organizacije ZB NOV Prežihov Voranc iz Maribora

tronažno službo. Druga pa ne samo, da je v celoti izpolnila lanski program, ampak je tesno sodelovala s šolami in vrtci, ki so na njenem območju. Poleg tega je sedem članov borcev na šolah pripovedovalo o svojih doživetjih iz NOB. Dejavnost te komisije je bilo opaziti tudi na številnih lanskih proslavah v okviru krajevnih skupnosti.

Na občasnih informativnih sestankih z borci so lani obravnavali varnostnopolitične razmere mariborskih občin, gospodarski položaj občine Maribor-Rotovž, aktualne probleme gospodarskega razvoja v letu 1985. Udeležba je bila vedno dobra, in kot kaže, bodo s to obliko sodelovanja nadaljevali tudi v prihodnje.

DRAGO MIKLAVEC

Opravičilo

Pri prenašanju nekaterih podatkov iz zbornika DACHAU v romansirane oblike besedila mojega romana UMI-RANJE NA OBROKE nisem bil dovolj natančen in sem organizacijsko delo inž. arh. Slavka Kalaša, opisano v zborniku DACHAU na strani 264: »Že prve dni po prihodu tega transporta je pisar 23. karantenske barake, avstrijski komunist Josef Lauscher – ko se je pogovoril s Slavkom Kalašem, tolmačem v prvi sobi – ukrenil vse, kar je s svojimi zvezami v delovni pisarni zmož, da so dospeli borci in aktivisti iz te barake začeli postopoma dobivati delo v taboriščnih delovnih »komandah«. Najprej je priskrbel v tovarni Wulfert delo Bojano Kardelju, kasneje pa še mnogim drugim v taboriščnih in v zunanjih delovnih komandah« – nehoti pripisal inž. Branku Diehlu (UMIRANJE NA OBROKE, druga izdaja, stran 116).

Za to napako mi je resnično žal in se tovarišu Slavku Kalašu opravičujem. Igor Torkar

Obvestila

Bračičevci!

Naša brigada je 1. maja 1944 napadla rudnik in elektrarno v Titovem Velenju. Zažgali smo rudniški jašek in zaplenili prvi top na Stajerskem. Prosimo vse borce, ki so s komandantom Jožetom Jakičem-Dušanom sodelovali pri napadu na bunker in jašek in s tovarišem Duškom Remihom na elektrarno, naj sporočijo svoje naslove: Odboru skupnosti borcev 13. SNOB Mirka Bračiča, Vrtača 11, Ljubljana.

Odbor

★

Borci Gregorčičeve brigade
in Briško-beneškega odreda

Letos junija bomo v Goriških Brdih proslavili 40 let v svobodi. Zbrali se bomo vsi tisti, ki smo bili septembra 1943. leta na Koradi, kamor smo prišli od daleč – internacije in blizu – iz vasi Primorske in zapri-segli svojemu narodu, da se bomo bojevali za osvoboditev slovenskega naroda.

Ob srečanju si bomo segli v roke in sprejeli plaketo – priznanje. Pošljite svoje podatke – ime in priimek, naslov stanovanja, v kateri enoti si bil ali ime komandanta in ali se boš udeležil srečanja – na naslov Danilo Mravljje, Ljubljana, Rašiška 2, tel. 571-458.

★

Odbor podpisnikov družbenega dogovora o varstvu, urejanju, vzdrževanju in postavljanju spomenikov in spominskih obeležij ter grobišč in grobov borcev NOV v občini Radovljica je v programu za leto 1985 uvrstil obnovo grobišča v Begunjah. Z izvajalci je sklenil pogodbo za obnovo spominskih kamnov in črk na njih.

Prosimo vse, naj na Komite za družbene dejavnosti in občo upravo občine Radovljica sporočijo predloge za odpravo pomanjkljivosti (napačnih napisov) na spominskih kamnih.

★

Skupnost borcev Jugoslovanskega odreda za Slovensko primorje, Trst in Istro – ljubljanska regija sporoča, da bo v ponedeljek, 25. marca, ob 18. uri v Domu JLA v Ljubljani srečanje. Pogovorili se bomo o proslavi, odkritju doprsnega kipa komandanta odreda narodnemu heroju Dragomiru Benčiču in podelitvi spominskih medalj. Vabljeni so vsi nekdanji pripadniki tega odreda.

★

Kako na Porezen?

Pohod na Porezen se bo začel v nedeljo, 24. marca, ob 7. uri iz Cerknega po poti Kosovelove brigade. Ob 11. uri bo spominska slovesnost pri spomeniku na vrhu Porezna, kjer se bodo pohodniki poklonili spominu na padle borce Kosovelove brigade in gorenskega vojnega področja. Dostop na vrh je kljub visoki snežni odeji mogoč še po teh poteh: iz Železnikov prek Davče po poti enote gorenskega vojnega področja, iz Podbrda po poti Inženirskega bataljona 31. divizije in iz Jesenice po dolgi poti.

Organizatorji priporočajo, naj se vsi pohodniki napotijo samo po omenjenih poteh, ker bodo samo te s previdno hojo in primer-no zimsko opremo varne. Planinski dom Andrej Žvan-Boris je pod snegom, tako da v njem ni možno bivanje, kljub temu bo pri koči na voljo skodelica toplega čaja za okrepčilo, hrano pa naj prinesejo pohodniki v nahrbtniku.

Organizacijski odbor bo skladno s pravili za desetkratno udeležbo na pohodu letos prvič podelil posebno plaketo. Za dvakratno udeležbo pohodniki prejmejo bronasto značko, za štirikratno srebrno in za šestkratno udeležbo zlato spominsko značko. Lanskega pohoda se je udeležilo več kot 4000 ljudi, zato organizatorji pričakujejo tudi v nedeljo številno udeležbo iz vse Slovenije in zamejstva.

Silvo Kovač

Vabilo

Na Črnem vrhu nad Idrijo tečejo zadnje priprave za 10. jubilejni Trnovski maraton. Organizator se posebej vabi vse borke in borce smučarje, ki bodo nastopili na progi 7 kilometrov v posebni skupini, 10 minut po skupinskem startu. Prijave sprejmejo tudi na dan prireditve. Spremljajte obvestila v dnevnem časopisu in radiu.

Miloš Rutar

Popravek

V 9. številki TV-15 je v zapisu Valentina Kovača Delo Gradbene brigade 7. korpusa tiskarski škrat spremenil ime železniške proge. Pravilno se glasi: Gradbena brigada je uspešno delala pri rekonstrukciji železniške proge Pragersko-Kotoriba.

založba borec
ljubljana
miklošičeva 28

založništvo – 320-497, revija Borec – 320-477, revija kurirček 320-496, knjigotrštvo 320-476, uredništvo TV-15, 327-780, komerciala – 327-965, 320-496

Roman LETA je zanimiva družinska kronika, kakršno sproti plše življenje. To je čas treh rodov slovenske družine in sega s svojim najbolj oddaljenim spominom v prvo svetovno vojno, ki jo je doživel ded, izteče in umiri pa se v neposrednem dogajalnem času pripovedi. Vmes se prepletajo dogodki in odločitve iz let neposredno po osvoboditvi, ki so zaznamovali predvsem srednjo generacijo in spomini na zgodnja sedemdeseta leta – s poudarkom na slovenskem študentskem gibanju – kot jih izkušata pripadnika zadnje po drugi vojni rojene generacije, brata Jernej in Peter Zgonc.

Zgodba Petra Zgonca je bila obenem tudi scenarij slovenskega filma LETA ODLOČITVE, ki ga te dni lahko gledate v slovenskih kinematografih. Branko Gradišnik je za ta scenarij v Pulju prejel Zlato areno.

NAROČILNICA TV-15

Prosim, da mi knjigo Branka Gradišnika LETA pošljete po povzetju.

Naslov: _____

Pošta in poštna številka: _____

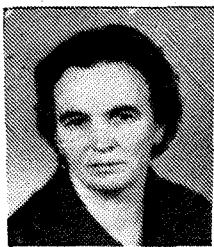
Št. os. izkaznice: _____

Izdane pri _____

Kupnino v znesku 920.00 din bom poravnal(a) ob prejemu knjige.

Datum: _____

Podpis: _____

Julijana Špik

Lani smo se v Cerknem poslovali od Julijane Špik, rojene 1921. leta v Zakrižu. Kot aktivistka OF je delala na terenu od 1942. leta, bila je referentka za finance v vasi Zakriž in aktivno je sodelovala v drugih organizacijah. Tudi po vojni je bila aktivna in odlikovana.

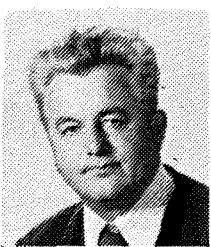
Janez Martinšek

Lani smo se v Kresnicah poslovali od Janeza Martinška, rojenega 1915. leta. V partizane je odšel 1943. leta. Bil je kurir kurirske postaje TV-3S in je s čolnom prevažal partizane čez Savo. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Milan Kavs

V Piranu smo se januarja poslovali od Milana Kavsa, rojenega 1919. leta v Celju. Udeleženc NOB je bil od 1941. leta. Deloval je na območju Velikih Lašč. Maja 1942. leta je bil ujet in pred posebnim sodiščem v Ljubljani obsojen na 10 let ječe. Potem je bil zaprt v Kopr in po italijanskih zaporih. Po kapitulaciji Italije je skupaj z drugimi političnimi zaporniki prišel v Neapelj v bazo NOB. Dodeljen je bil tankovskim enotam. Tečaj za tankista je opravil v Egiptu in postal je oficir v prvi prekomorski tankovski brigadi. Julija 1945. leta je bil delegat 1. tankovske brigade na 1. kongresu OF Slovenije. Bil je rezervni major in nosilec več državnih odlikovanj.

Vili Guček

Decembra lani smo se v Laškem poslovali od Vilija Gučka, rojenega 1921. leta v Kalobju. Leta 1942 je bil zaprt v Celju, od koder je bil nasilno mobiliziran v nemško vojsko. V Afriki se je pridružil prekomorski brigadi.

Anton Kralj

V Kresnicah smo se lani poslovali od Antona Kralja, rojenega 1905. leta. V NOB se je vključil 1943. leta in bil kurir na zasavskem območju. Bil je odlikovan.

Franc Ručna-Tarzan

V Tolminu smo se lani poslovali od Franca Ručne-Tarzana. Rodil se je 1902. leta v Idrskem pri Kobariidu. Leta 1942 je začel delati za NOB in naslednje leto je odšel v partizane. Najprej je bil v Briško-beneškem odredu, kasneje v Gradnikovi brigadi, kjer je bil mitraljezec, v sprejemni bazi za ranjence v Barju in slovenski bazi na v Biogradu na moru. Po vojni je delal v organih za notranje zadeve. Za zasluge med NOB je bil odlikovan.

Ivanka Jelševar

Novembra lani smo se v Gabrovki pri Litiiji poslovali od Ivanke Jelševar, rojene 1914. leta v Lipenju pri Cerknici. Zaradi sodelovanja z OF je bila po zaslugi domačih izdajalcev preganjana in zaprta.

Franc Ferlin

Zadnje dni decembra smo se v Laškem poslovali od Franca Ferlina, rojenega 1909. leta. V NOV je odšel novembra 1944

Albina Zidanšek

V Dramljah smo se lani poslovali od Albine Zidanšek, rojene 1911. leta. Od 1944. je aktivno in organizirano sodelovala v NOG.

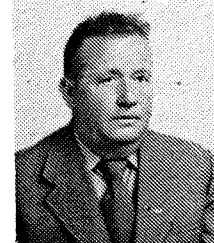
Ruda Ahčin

Januarja je umrl Ruda Ahčin iz Pristave pri Trzihu. Bil je aktivist OF, kurir in obveščevalec na terenu Leše-Tržič, borec Kokrškega odreda, Vojkove brigade in obveščevalec jurišnega bataljona 31. divizije.

Izidor Benko

Decembra lani smo se v Piranu poslovali od borca 3. prekomorske brigade Izidorja Benka. Rodil se je v Šmarjah na Vipavskem 1909. leta. Od 1956. leta je živel v Sečovljah. Bil je dvakrat odlikovan.

Viljem Brajnik

V Kopr smo se lani poslovali od 62-letnega Viljema Brajnika, borca 3. prekomorske brigade. Rodil se je v Pobegih. Leta 1942 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Naslednje leto so ga ujeli zavezniki. Dodeljen je bil 3. prekomorski brigadi, s katero je prišel v Jugoslavijo. Bil je ranjen in ostal je invalid. Prejel je več odlikovanj.

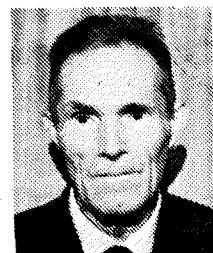
Anton Žanta

Krajani Predmeje smo se januarja poslovali od Antona Žanta, rojenega 1912. leta na Predmeji. Kot večina primorskih fantov je bil tudi on vpoklican v italijansko vojsko in bil v raznih krajih Italije in Afriki, kjer se je priključil 3. prekomorski brigadi.

Andrej Mramor

Na šivcem na Blokah smo se poslovali od borca prostovoljca za severno mejo 1918-19 Andreja Mramorja. Med obema vojnima je deloval v revolucionarnem gibanju, od 1941. leta je bil aktivist.

Alojz Lukek

Decembra lani smo se na Grabrovcu pri Metliki poslovali od 80-letnega Alojzija Lukeka. Leta 1942 je bil interniran na Rab, kjer je dočkal kapitulacijo Italije in se vrnil domov. Takoj se je priključil 15. belokranjski brigadi. Za svoje delo med NOB je prejel odlikovanje.

Stane Rev

Decembra lani smo se na Blejski Dobravi poslovali od Staneta Reva. Leta 1943 je bil aretiran in zaprt. Kasneje je pobegnil in se priključil borcev Kokrškega odreda in Zidanškove brigade.

Viktor Kavčič

Rodil se je 1916. leta na Kamenju pri Šentjurju. Leta 1944 je postal borec Tomšičeve brigade. Kot mitraljezec se je bojeval v sklepnih bojih na Koroskem in prejel več odlikovanj. Od njega smo se poslovali decembra lani.

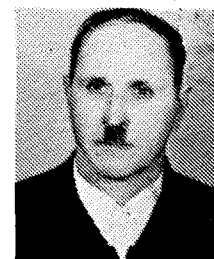
Jože Dobrave

Na Blejski Dobravi smo se lani poslovali od Jožeta Dobravca. Bil je aktivist, aretiran in zaprt. Delal je v železarni na Jesenicah.

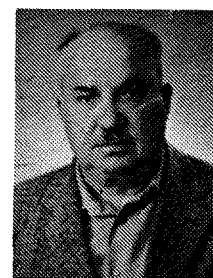
Angela Drolc

Bila je vdova vojaškega invalida Janeza Drolca. Pokopali smo jo v Nevljah pri Kamniku.

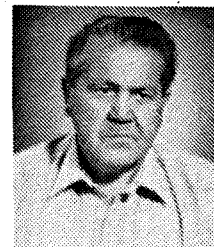
Ferdinand Zdolšek

Novembra lani smo se v Dramljah poslovali od Ferdinanda Zdolška, rojenega 1910. leta. Po prihodu 14. divizije v Dramlje je aktivno sodeloval v NOG na terenu Dramelj, materialno pa je podpiral partizansko bolnišnico Zima, ki je bila v neposredni bližini njegove domačije. Bil je odlikovan.

Maks Zupanc

Lani smo se poslovali od Maksa Zupanca, rojenega 1914. leta iz Šmarce pri Kamniku. Za NOG je začel delati 1941. leta, aprila 1943 je bil aretiran in zaprt v Begunjah in Nemčiji. Po vrnitvi iz taborišča se je vključil v delo družbenopolitičnih organizacij na terenu. Prejel je odlikovanja in priznanja.

Angel Bitežnik

Rodil se je 1918. leta v Solkanu pri Gorici. Štiri leta je moral služiti italijanski vojski. Septembra 1943 se je na goriški fronti pridružil Kosovelovi brigadi, kjer je postal bolničar 2. bataljona. Ob koncu vojne je bil razporejen v 2. brigado KNOJ. Bil je dvakrat odlikovan. Od njega smo se poslovali v Novi Gorici.

Janko Jensterle

V Bohinjski Bistrici smo se poslovali od Janka Jensterle, rojenega 1915. leta v Spodnjih Danjah pri Sorici. Marca 1945. leta se je priključil enotam NOV v Slovenskem Primorju.

Ivanka Faraguna

Lani je umrla Ivanka Faraguna, rojena Resman. Med NOB je izgubila dva sinova, sama pa je bila aktivna sodelavka. Od nje smo se poslovali v Srednji vasi v Bohinju.

Stane Bogataj

Lani smo se na Blejski Dobravi poslovali od Staneta Bogataja, rojenega 1930. leta v Ljubljani. Sodeloval je z OF in 1944. leta postal terenski kurir, kasneje pa je bil sekretar mladinske organizacije.

Jernej Golob

Še sedemnajst let ni bil star, ko se je 1944. leta vključil v partizanske vrste. Bil je v sestavi Kokrško-koroškega odreda. Prejel je dve odlikovanji. Od njega smo se poslovali v Nevljah pri Kamniku.

Salih Aldžić

V Bohinjski Bistrici smo se poslovali od Salih Aldžića, rojenega 1913. leta v kraju Gradovac pri Veliki Kladuši. Bil je borec 8. krajiške brigade. Prejel je dve odlikovanji. Po vojni je ostal v Sloveniji in opravljal delo milicnika na Gorenjskem.

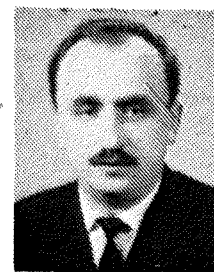

Ljudmila Iskra

V 73. letu je umrla Ljudmila Iskra, rojena v Nemškem rovtu v Bohinju. Že 1943. leta je bila vključena v OF, bila je terenska obveščevalka.

Anton Urankar

Rodil se je 1910. leta. Od marca 1943. leta je bil aktivist na terenu. 1944. leta se je vključil v Tomšičevo brigado. Bil je komandir 2. čete 2. bataljona, nato je bil v Pohorski četi in Lackovega odreda in Serčerjevi brigadi. Pokopali smo ga v Nevljah pri Kamniku.

Alojz Kosce

Rodil se je pred 59. leti v Gaberju pod Gorjanci. V NOV se je vključil 1943. leta v gorjansko četo, nato pa je bil v raznih drugih enotah. Prejel je več odlikovanj.

V 1984. letu so na območju krajevne organizacije ZB NOV Dramlje umrli člani organizacije:

Jurij Jevšinek, rojen 1908. leta, umrl v domu upokojencev v Šmarju pri Jelšah, pokopan v Dramljah,
Valentin Kukovič, rojen 1901. leta, iz Grušč, pokopan v Špitaliču pri Slovenskih Konjicah,
Marija Zdolšek, rojena Jarnovič 1899. leta, iz Orle vasi, pokopana v Dramljah.

Na območju krajevne organizacije ZB NOV Planina pri Rakeku so v 1984. letu umrli člani naše organizacije:

Matilda Dolenc, rojena 1898. leta v Postojni, doma iz Planine,
Franciška Lovrič, rojena 1896. leta, iz Planine,
Marija Konig, rojena 1925. leta, iz Planine,
Franc Glausberg, rojen leta 1900 v Postojni, iz Planine.
Vsak je po svojih močeh prispeval za

osvoboditev in povojno graditev ter razvoj naše samoupravne socialistične domovine.

Odbor ranjencev in borcev NOB Zmagovih partizanskih bolnišnic sektorja P/2 Pohorje sporoča, da so v 1984. letu umrli njihovi soborci:

Ivan Zabukovec, pohodnik 14. divizije, ranjen, po okrevanju je ostal v partizanski bolnišnici Košuta, pokopan v Velikih Laščah,
Vinko Mlakar, pohodnik 14. divizije, ranjen, kasneje je ostal v bolnišnici Košuta, pokopan v Starem trgu pri Ložu,
Ivan Serušnik, borec Zidanškove brigade, graditelj bolnišnice Košuta, ekonomata in lekarne Granit, pokopan v Slovenj Gradcu.

LUDVIK ŠEST

2

Med ranjenci na zdravljenju v Italiji

Vinko Robe in Šušteršič iz Mednega nad Ljubljano sta mi povedala, kako se moramo samo varovati. V Andriji so nekega večera fašisti napadli naše ranjence, ki so bili pod šotori ne daleč od naše stavbe. Nekateri so govorili, da je bilo ubitih pet, drugi spet drugače, tako da natančnega števila nismo nikoli izvedeli.

V bolnišnici smo se morali obnašati kot pravi vojaki, zbirati tobak in ga dajati intendantu, spoštovati pravila bolnišnice in drugo. Strastni kadilci so pozabili na svoj ponos, samo da so dobili cigarete. Ko smo se že bolje počutili, smo smeli tudi v mesto, seveda v večjih skupinah. Vendar so se nam dnevi vedno bolj vlekli. Posebno nas je ganilo sporočilo, da je osvobodeno naše glavno mesto Beograd. Od tedaj nismo imeli več miru. Nekajkrat sem šel k tovarišu Pehačku, naj tudi on posreduje, da bi se čimprej vrnili v domovino. Posrečilo se je, da so nas res začeli odbirati za odhod. Oblekli in obuli so nas v angleške uniforme, nam dali hrano in vse, razen orožja. V skladišču v Gravini sem zagledal priljubljenega komandanta Gubčeve brigade Rista Mazovca. Ta nam je dal vse, kar smo potrebovali in kolikor smo mogli nesti. Ko se nas je zbralo 160 ljudi v Bariju, smo čakali le še odhod v domovino.

Prvega novembra smo se vkrcali na že pripravljeno ladjo (Lavrano), ki nas je odpeljala proti otoku Visu, kamor smo prispeli proti večeru. Tukaj so nas namestili v neki opuščeni zgradbi. Kar smo prinesli s seboj hrano, smo vso odvečno oddali tamkajšnjemu intendantu. Na Visu smo ostali le nekaj dni. V Splitu sem poiskal komando mesta in dodelili so nam prostor v šoli. Končno smo čez nekaj dni dobili prevoz z eno od avtomobilskih kolon, ki je šla proti Šibeniku. V Splitu je od našega transporta ostalo še nekaj tovarišev, ki so bili razporejeni v tamkajšnje partizanske enote. Proti Šibeniku nas je odšlo okrog 50. Ob poti smo opazovali ljudi, ki so pospravljali ali obnavljali vrtove, poti, mostove in drugo. Po prihodu v Šibenik sem moral najprej dobiti primeren prostor za prenočišče in prehrano. Kakor v Splitu je bilo tudi v Šibeniku vsepovsod videti veselje. Ljudje so se veselili svobode, pozabili so hudo, le nekateri so se hoteli maščevati nad ujetniki. Četrti dan našega bivanja v Šibeniku sem pri poročilih slišal tudi to, da so slovenski partizani osvobodili Črnomelj. Te novice sem bil izredno vesel. Prvič po nekaj mesecih sem slišal nekaj o Sloveniji. Glede našega odhoda so mi na mestnem komiteju predlagali, naj ostanemo v Šibeniku vsaj nekaj dni, ker so bile zveze proti Zadru precej slabe, pot po morju pa nevarna zaradi min. Predlagali so, naj bi se vključili v delovno akcijo, da bi si tako krajšali čas. Delali so tudi drugi partizani, seveda le dela, ki so bila nujna.

Z nekaterimi iz skupine sem se ob tem predlogu tudi pogovarjal, vendar ni bil nihče za to, da bi še nadalje ostal v Šibeniku. Na pot smo želeli predvsem tisti, ki smo se odločili, da gremo v svoje brigade v Slovenijo. Odločili smo se, da gremo tudi peš do Črnomlja, če ne dobimo prevoza. Tretji dan mi je le uspelo dobiti prevoz do Zadra. Skupina naših partizanov se je v Zadru odločila, da bodo šli po drugi poti v Slovenijo. Poskušali so z ladjo, a so tudi ugotovili, da je najbolj varna le pot čez Velebit. Zadar je bil popolnoma porušen. Tu je spet ostalo nekaj naših tovarišev. Drugi smo se poskušali prebiti naprej. Dokončno smo spoznali, da prevoza čez Velebit ne bomo dobili. Kar peš smo se odpravili. Ljudje pod Velebitom so nas lepo sprejeli. Pomagali so nam nositi opremo. Sedaj se je šele začel pravi napor. Nekateri so bili še šibki in so težko hodili. Nositi pa so morali tudi opremo. V Italiji smo se založili z vsem, kolikor si je kdo le mogel naložiti. Nekateri smo imeli za seboj že četrto vojno zimo in smo prav dobro vedeli, kaj pomenita partizanom obutev in obleka. Zato smo bili tudi zelo hvaležni za pomoč mladinkam iz Benkovca, ki so nam nosile del opreme do prve vasi na Velebitu.

Po gorskih kozjih stezicah se je naša kolona pomikala prav počasi. Držala nas je pokonci le naša trdna volja, da pridemo spet v Slovenijo in v svoje enote med svoje stare soborce in tovariše. Na poti so nam grozile razne sovražne zasede. Biti smo morali zelo previdni. Varno smo se počutili med ljudmi v velebitskih vaseh, ki so živeli v strašni revščini. Prespali smo z njimi v majhnih prostorih skupaj s kozami. Pripovedovali smo jim, da bo po vojni tudi za njih napočil boljši čas, da bodo lahko od tod odšli v dolino, kjer bodo imeli več rodovitne zemlje in s tem tudi boljše življenjske razmere. Da so se naše napovedi uresničile, sem se sam prepričal leta 1955, ko sem služboval v Kikindi. Veliko ljudi sem srečal, ki so se preselili v ta kraj prav iz vasi izpod Velebita.

Tudi mladinke iz vasi Gračas so nam pomagale nositi opremo. Z nami je šel na pot tudi njihov vodnik, ki nas je pripeljal do naslednje vasi, mislim da v Lovinac ali Kik. V tej vasi pa ljudje niso bili več tako dobri. Tu so bili premožnejši ljudje, saj je bila vas v bližini prometnih poti. Iz teh vasi so bili nekateri tudi pri ustaših in četnikih v Gračasu in Gospiču. Bil sem zelo previden in hitro smo se odpravili naprej. Odgovorena sem bil za te ljudi, ki so hodili z mano. Če ne bi odšli tedaj iz vasi, bi nas polovili ustaši, saj se nismo prišli daleč, ko so bili že v vasi. Vaščani so jih bili hitro obvestili. Pred vasjo Kurjak ali Komič sem na desni strani na vrhu hriba zagledal zasedo. Ustrašili smo se, da ni sovražnik. Toda bili so borci iz Osmega korpusa. Ne morem povedati, kako sem bil srečen, da smo prišli pod okrilje večje partizanske enote, saj sem bil tako rešen velikega bremena in odgovornosti. Tu smo občutili večjo varnost, imeli smo hrano, čeprav slabo, a vendar toplo. Tu je bila tudi zdravniška pomoč.

Iz vasi smo se umikali zelo hitro, pa tudi enota pred nami je zelo hitela. Ustaši so nam bili tik za petami. Končno so se ustaši le začeli umikati s tega hriba in so se vrnili v Gospič. Tudi jaz sem se lahko malo odpočil, saj sem bil vse do Zadra z majhnimi posledki buden. Ko smo naslednjega dne spočiti vstali, smo se najedli, saj so nam kuharji dali obilne porcije. Spet smo se morali ločiti od enote in nadaljevali smo pot proti Udbini. V vasi Jošane nismo dobili prostora za prenočitev. Domačini so nam povedali, da je le tri do štiri kilometre do vasi Pečane. Toda bilo je šest kilometrov. Tudi v tej vasi nismo mogli prespati, ker so bili tu ustaši. Šele v vasi Debelo brdo smo se dobro najedli in odpočili. Tu v okolici Titove Korenice so bili tudi ljudje veliko prijaznejši in zelo zavedni. Bili pa so zelo siromašni, saj so bile vasi v okolici požgane in porušene.

Naslednjega dne smo prišli v Titovo Korenico, kjer je že bil nameščen štab Osmega korpusa. V tem porušenem mestu je bila popolna vojaška ureditev. Za naše bivanje in nastanitev sem se moral obrniti na komandanta, ker je le on razporejal ljudi po bivalnih prostorih v skladu s svojim načrtom. Dobili smo prenočišče in večerjo. Zopet smo bili rešeni najhujših skrbi, predvsem pa varni. V tem mestu smo ostali nekaj dni.

Iz Titove Korenice smo se nato odpeljali s kolono tovornjakov proti Plitvičkim jezerom. Od Slunja naprej smo spet pešali proti Ogulinu. Tretji dan smo nadaljevali pot proti Generalskemu stolpu in naprej proti našemu cilju Vinici. V Gabrku smo zadnjič počivali na hrvaški strani. Ta počitek je bil le kratek, saj so bili ustaši blizu. Vsi smo bili strahotno utrujeni in nikogar ni bilo, ki bi ga lahko poslal na stražo. Prostovoljno sta se priglasila Lado Kalčić in še en tovariš. Sam sem tudi ostal buden na straži.

Pot od Titove Korenice je bila zelo naporna. Ves čas so bili v bližini ustaši in drugi sovražniki. Mi pa smo bili neoboroženi, samo brzostrelko smo imeli.

Po dolgih mesecih smo se le vrnili na levi breg Kolpe v našo ljubo Slovenijo. Brodnik na Kolpi nas je spraševal, od kod prihajamo. Za tisti čas so bili tako dobro obveščeni partizani izjema. Zato smo tudi zbujaali pozornost pri ljudeh. Brodnik nam je tudi povedal, da smo prvi pohodniki prehodili tako dolgo pot od Zadra v Slovenijo. Bili smo bivši ranjenci in še neoboroženi, a trdna volja je premagala najhujše.

Konec

Po stopinjah medvojnih pionirjev kurirjev

Kurirčkova pošta v novogoriški občini

Sekretarka Zveze prijateljev mladine občine Nova Gorica Iva Devetak nas je obvestila o kurirčkovih torbici, ki jo njihovi pionirji prenašajo od 18. do 22. marca in na ta način ohranjajo izročila pionirjev kurirjev iz narodnoosvobodilnega boja, o katerih krožijo po Primorskem številna pričevanja.

Pionirjem so pri kurirčkovi pošti priskočili na pomoč borci NOB, pripadniki JLA, TO in ZRVS ter drugi aktivisti družbenopolitičnih organizacij v krajevnih skupnostih, da bi skupaj na ta način počastili 40-letnico zmage nad fašizmom, zmage naše revolucije. Sklenili so, da bodo vse izpeljali brez zunanjega blišča, na drugačen način izraženem spoštovanju do pridobitev narodnoosvobodilnega boja. Občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica to pionirsko akcijo še posebej z veseljem spremlja. Omogočil je celo nakup »bedžev«, izdelanih posebej za kurirčkovo pošto ob 40-letnici osvoboditve, z željo, da bi letošnji kurirčkovi pošti da-

na leto na grobove borcev in položijo nanje cvetje, marveč je potrebno ves čas spoznavati našo celotno revolucionarno preteklost. To bo za nas najboljše zagotovilo, da bodo naši mladi ljudje danes najresnejše sprejeli svoje obveznosti v šoli in jutri svoje dolžnosti v družbi...

Pričevanja o aktivnosti pionirjev med NOB na Primorskem so številna. Dovolj natančno so opisana v brošuri Po poteh osvoboditve Primorske, pa bi jih predstavili le nekaj.

Na prvi konferenci primorske mladine na Štjaku v noči od 29. februarja na 1. marec 1944 so mladinci obravnavali tudi pionirsko vprašanje. Pio-

političnega komisarja. Izvrševali so sabotažne akcije in uničevali sovražnikovo propagandno gradivo. Bili so kurirji s partizansko pošto. Pri tem so morali pokazati zvrhano mero zanesljivosti, poguma in samopremagovanja. Številni so izgubili tudi življenja, med njimi dvanajstletni Jožko, komandant pionirske čete, ki ga je med zbiranjem blaga in orožja za pobežlimi Nemci ubil nemški vojak, skrit v groboju.

Julija 1944 so na tekmovalno vseh primorskih pionirjev zmagali vipavski pionirji. V okviru tekmovalništva so priredili 29 tekmovalnih ur, zbrali 521 kilogramov zdravilnih zelišč, 20 kilogramov suhega sadja, 68.000 lir posojila, 650 nabojev za puške, 50 partizanov pa so rešili s tem, da so jih pravočasno obvestili o nameravanem napadu na taborišče. Dva pionirja iz Solkana sta v neposredni bližini nemških vojakov z železji in kladivom preluknjala gume nemškega tovornjaka, polnega streliva, ki je bil namenjen v Grgar na pomoč nemškemu vojakom. Pionir z Goriškega je s samokresom prisilil nemškega železnikega nadzornika, da je slekel kožuh. Desetletna Danica in enajstletna Marija sta v najhujšem naluvo nosili torbici, polni partizanske pošte, mimo nemškega stražarja. Pionirček Marko iz Trsta je v svoji prvi akciji sredi noči obesil našo zastavo na streho stare visoke hiše. Pionirji so tekmovali tudi na kulturno-prosvetnem področju. Tekmovali so v znanju slovenskega jezika, kar je imelo pri primorskih pionirjih še poseben pomen, saj je med najmlajšimi ohranjalo in obujalo slovensko besedo.

Z osvoboditvijo pa zagnano delo primorskih pionirjev ni prenehalo. Takoj so se pridružili splošnim prizadevanjem za obnovo porušene in razdejane domovine.

»Tako so se organizirali in delali naši pionirji med vojno,« so povzeli člani komisije za ohranjanje in nadaljevanje izročil NOB pri predsedstvu Zveze prijateljev mladine Nova Gorica z željo, da ta izpoved o pionirjih med vojno obudi veličino boja teh otrok, boja, v katerem so v sebi razvili najvišje človeške vrednote, kot so ljubezen do domovine in svojega jezika, tovariško sodelovanje, samopremagovanje, discipliniranost in požrtvovalnost. Potem pa so še dodali: »Pionirska organizacija danes nadaljuje delo pionirjev v svobodi, v drugačnih, boljših razmerah, a vendar z osnovami dela pionirjev med narodnoosvobodilnim bojem. Zato pričakujemo sodelovanje vseh organiziranih sil naše socialistične družbe, predvsem tistih, ki lahko na kakršenkoli način obudijo dogajanje med NOB in zbudijo med mladimi še večje zanimanje za ohranjanje in nadaljevanje izročil naše revolucije.«

Kakor je dejal tovariš Tito: »Za našo skupnost bo zelo koristno, če pionirji pri organizaciji življenja in dela v šoli, na obiskih pri posameznih skupščinah in drugih predstavniških organih ter še kako drugače že danes dobro spoznajo sistem družbenega samoupravljanja kot veliko pridobitev našega socialističnega razvoja.«

Brez dvoma, naši pionirji hodijo po Titovi poti. Kurirčkova pošta je samo eden od načinov, s katerim izkazujejo svojo pripadnost, dokazujejo, da se zavedajo svojih korenin v našem narodnoosvobodilnem boju.

Živa Drole

V Kopru so prejšnji petek ob sprejemu kurirčkove torbice pripravili v šolski telovadnici prvi miting, na katerega so povabili kurirke in kurirčke, ki so zdaj že dedki in babice, so nam sporočili iz osnovne šole Janke Premrl-Vojko iz Kopra.

li še poseben poudarek, da bi med pionirji kurirji zbudili zavest, da prenašajo izročila udeležencev NOB. »Bedže« bodo sprejeli vsi nosilci in spremljevalci kurirčkove pošte, poleg tega pa bodo nosilci, skupaj jih je 170, prejeli še posebno značko »kurirčkova pošta«. To priznanje bodo prejeli tisti pionirji, ki so med najboljimi res najboljše: po učnem uspehu, tovarištvu, pomoči so učencem, pripravljeno pomagati starejšim, imajo pravičen odnos do družbenega premoženja in spoštujejo akcijo v zvezi z ohranjanjem izročil narodnoosvobodilnega boja. Tako bodo pionirji v vsakem pionirskem odredu zaupali prenašanju kurirčkove torbice zares tistim vrstnikom, ki so si pridobili med njimi zaupanje s svojim delom in obnašanjem v šoli ter zunaj nje.

Novogoriški pionirji že četrty dan nosijo kurirčkovo torbico. Samo še en dan je pred njim. Kaj vse so v teh dneh prehodili: Trnovski gozd, Sabotin, Kras, Vipavsko dolino, Soško dolino... in to natanko v času, ko so pred štiridesetimi leti partizani 9. korpusa NOVJ bojevali v Trnovskem gozdu z nemško vojsko enega zadnjih bojev za osvoboditev Primorske. K tej osvoboditvi so prispevali velik delež tudi pionirji in mladinci. Tovariš Tito je zapisal pionirjem: »Pionirji, gojite revolucionarno izročilo! Proslave zgodovinskih dni iz naše revolucije so vedno dobra priložnost, da se osvežijo spomini na te nepozabne in slavne dni. Posebno pomembno je, da pionirji čim boljše spoznajo narodnoosvobodilni boj, v katerem so sodelovali in umirali njihovi vrstniki, da bi bilo danes otrokom in odraslim bolje. To je edinstven primer v zgodovini. Zato ni dobro, če se pionirji naučijo samo to, kar je predvideno v šolskem programu ali da pridejo enkrat ali dvakrat

nirjem so izkazali vse zaupanje in priznanje, saj so v oblastni odbor izvolili tudi predstavnika pionirjev. Časopis Mladi rod iz aprila 1944 o tem poroča takole: »Pionirček Jule je stopil na oder. Bil je pravi mali partizan. Obleden je bil v vojaško obleko, na rami je imel leseno brzostrelko, za pasom pa samokres. Na glavi mu je ponosno stala titovka. »Smrt fašizmu!« je s pestjo pozdravil osemletni Jule. Vsi smo napeto pričakovali, kaj nam bo povedal. Pa je lepo počasi, ne da bi se prestrašil, začel govoriti: »Dragi tovariši! Zelo sem se razveselil, ko sem zvedel, da bom smel tudi jaz na mladinsko zborovanje. Presrečen sem, da je prav mene doletela ta čast. Pozdravljam vas v imenu pionirjev vse Primorske. Naj živi ljubljeni tovariš Tito in partizani! Tudi mi hočemo pomagati, da prispevamo svoj delež k svobodi. Vsak čas smo na akcijah in vajah. V naši vasi je vzel pionir nemškemu oficirju pištolo in denar. Drugi je vzel oficirju kožuh. Še veliko takšnih akcij smo izvedli in zaveda se, da je naša dolžnost pomagati pri uničevanju sovražnika. Obljubljamo, da bomo napravili še več. Kličem v imenu vseh pionirjev: »Živel Tito!«

Res so pionirji v zadnjem letu pred osvoboditvijo še veliko napravili. Mladina in pionirji Primorske so zadnje mesece pred osvoboditvijo praznovali svetovni mladinski teden. Svobodo pa so dočakali v predkongresnem tekmovalstvu za drugi kongres Zveze socialistične mladine. Časopis Slovenski pionir je decembra 1944 poročal, da ima vsak kraj na Primorskem svojo pionirsko četo. Tekmovali so v ustanavljanju pionirskih odborov in čet, v katerih je imel vsak pionir svoje določeno mesto in delo, od kurirja in obveščevalca do komandanta in

Sledimo kurirčkovi torbici

Na progi P-Primorska je v ponedeljek, 18. marca, prispela kurirčkova torbica iz Kopra v Sežano. Sežanski pionirji jo bodo nosili vse do 25. marca, ko jo bodo izročili svojim ajdovskim vrstnikom. Istega dne so torbico na progi G-Gorenjska sprejeli mladi Novogoričani od pionirjev-kurirjev iz Idrije, jutri pa jo bodo izročili Tolmincem. Ponedeljek je bil dan predaje kurirčkove torbice tudi na progi TV-Dolenjska med pionirji Črnomaljši in Metličani, od katerih jo bodo 22. marca sprejeli Novomeščani. Mladi kurirji iz Mur-

ske Sobote so jo 18. marca prevzeli od svojih vrstnikov iz Lendave, in sicer na progi Š-Štajerska. Pri njih bo ostala do prihodnjega ponedeljka, 25. marca, ko jo bodo zaupali pionirjem iz Gornje Radgone. Ostane nam še proga K-Koroška. Tudi ta se je podaljšala za nekaj kilometrov – v ponedeljek je prispela v Slovensko Bistrico, njeni prenašalci pa jo bodo jutri prinesli v Maribor, od koder bo nadaljevala pot z mariborskimi pionirji.

Ž. D.

Zrasel bo nov kotichek NOB

Da mladi spoznamo marsikaj iz vojnih dni na domačem območju, poskrbe na šolah koticčki NOB.

Osnovna šola Rada Iršiča v Mislinji in podružnični šoli v Doliču in na Paškem Kozjaku se že lahko pohvalijo s takšnim koticčkom. Sklenili smo, da ga bomo v letošnjem šolskem letu pripravili in slovesno odprli tudi na podružnični šoli v hribovitih Završah. Ta partizanski kraj se lahko pohvali z nekaterimi udeleženci NOB in domačini, ki so po svojih močeh s hrano, obutvijo in sanitetnim materialom pomagali partizanom.

Tujcu, ki ga pot zanese v ta kraj, lahko le spomenik, postavljen predhodni Pohorskega bataljona, pripoveduje o 17. januarju 1943, ko je po izdaji domačina v obkoljenem župnijskem seniku in zunaj njega izkrcavala

sedmerica neustrašnih borcev. Vse drugo je skrivnost krajanov. Obrnili smo se nanje s prošnjo za pomoč. Želeli bi namreč, da bi bil ta kotichek čimbolj njihov, završki. To pa lahko dosežemo le, če nam bodo pomagali s slikovnim in drugim materialom, ki ga imajo doma, pa o njem ne ve niti muzej ljudske revolucije v Slovenj Gradcu.

Ta nam je ob pobudi ponudil tudi pomoč pri urenitvi postavitve koticčka NOB. Akcija je stekla. Kako jo bomo končali, bomo napisali že naslednji dan po otvoritvi in prepričani smo, da bomo imeli kaj napisati.

VERONIKA, MATEJA, IRENA ROMANA, JELKA in KATARINA članice novinarskega krožka na osnovni šoli Rada Iršiča, Mislinja

Obiskali smo partizanskega kurirja

S prijateljico sodelujeva v krožku NOB. Namen našega krožka je ohranjanje in razvijanje izročil NOB. Obiskali smo borca Jakoba Vesničarja iz Podpece. Takoj nam je bil voljan opisati svoje sodelovanje v NOB. S prijateljico sva njegovo pripoved kar se da natančno zapisali. Takole nam je pripovedoval:

»V NOB sem vstopil 29. 1. 1944. Pred tem sem bil mobiliziran v nemško vojsko, od tod pa sem pobegnil v partizane. Dodeljen sem bil v 2. četo 1. vzhodnokoroškega bataljona. V tej enoti sem bil do pomladi 1944, nato pa so me dali v šolo za obveščevalce na Pohorje. Po treh tednih, ko sem to šolo končal, sem se vrnil v svoj bataljon. Čez nekaj dni so me poslali na teren, kjer sem deloval kot ilegalcelec – obveščevalec z ilegalnim imenom Igo.

Moji spremljevalci so bili kurirji Pajenk, Žagar in Sveršina. Pokrivali smo teren Solčava, Koprivna, Topla, Podpeca in nekaj avstrijske Koroške. Kurirji smo izbrali težke, skrivne poti, vseeno pa smo mnogokrat naleteli na nemško policijo. Tako je bilo tudi 13. 10. 1944. To srečanje z Nemci pa se je za dva naša tovariša končalo žalostno.

Tega dne, 13. oktobra 1944, smo se vračali s Koroške onstran Drave v Koprivno. Zvečer smo se grede oglašili v Podpeci. Bilo je deževno. Ker smo bili mokri, smo se odločili, da se gremo domov preobleči. Zmenili smo se, da se jutraj dobimo pri kmetu Mihevu. Sam sem se odločil, da se že zvečer oglašim na javki. Tako sem tudi naredil. Pri Mihevu je bil doma sin partizan, ki je okrevljal po bolezni. Imel je bunker na skednju. V hiši je bilo več ljudi. Bedel je samo oče Mihev. Po krajšem pogovoru me je vprašal, kam sem namenjen. Povedal sem mu, da prideta še Pajenk in Sveršina in da bomo jutraj odšli v Koprivno. Mihev me je vprašal: »Ja, kam pa se misliš nocoj vtakniti?« »Ja, kar pod smreko«, sem mu odgovoril. Nato pa mi je povedal, da je doma bolan njegov sin Rudi-Blisk. Odpeljal me je na skeden in poklical sina, ki je bil zakopan globoko v senu. Oče je naglo našel prostor tudi zame in naju oba zakopal in zadelal s senom. Z Bliskom sva se nekaj časa pogovarjala o partizanih, razvijanju partizanskih enot in sodelovanju civilnega prebivalstva, nato pa sva zaspala. Navsezgodaj, šele daniti se je začelo, so naju zbudili strelji. V hipu je bil pri naju tudi oče. Zašepetal nama je: »Fanta, ven!« Streljanje se je slišalo z bližnjega Stoparjevega. Stekla sva ven, v hosto. Umaknila sva se visoko pod Peco, da sva z daljnogledom lahko opazovala, kaj se dogaja na Stoparjevem. Pajenk in Sveršina sta bila, kot smo se zmenili, na poti k javki pri Mihevu. Srečala sta Ivano Ocepke s Stoparjevega. Tudi njena dva sina sta bila pri partizanih. Po krajšem pogovoru sta ugotovila, da je vse varno. Nihče pa ni vedel, da so se medtem Nemci pritihtapili na Stoparjevo in naredili zasedo. Tako sta kurirja nadaljevala svojo pot na javko pri Mihevu. Po nekaj sto metrih pa sta naletela na nemško zasedo. Udarili so po njiju. Sveršina je bil takoj mrtev. Pajenk pa se je uspel umakniti, čeprav je bil ranjen v koleno. Nemška policija je nato iskala žensko, ki je govorila s partizanoma. Ocepkova pa jih je preliščila tako, da se je preoblekla. Niso ji prišli na sled.

Še istega dne, 14. oktobra, smo se preostali kurirji napotili v Koprivno h kmetu Edu, po domače Golažu. Tudi tu smo imeli javko, kjer smo oddajali pošto. Tega dne ni bilo nikomur veselo pri srcu, saj smo morali poročati o izgubi tovariša. Naš pripovedovalec je končal. Tihomur obsedel, zavedajoč se, koliko žrtev je bilo potrebnih, da živimo danes v svobodi.

ZLATKA SENEGAČNIK in ROZKA MLINAR, OŠ Črna na Koroškem

Premišljanje o vojni

Veliko je držav v svetu, kjer ljudje še ne živijo v svobodi. Vendar si ti ljudje želijo miru. Vzroki za vojno so predvsem meddržavni spori. Nekateri države pa, namesto da bi rešile te spore, pošiljajo orožje in vojake. Kako je hudo družinam, katerih član se gre bojevat za drugo državo. Sploh ne ve-

V Združenih državah Amerike in v Sovjetski zvezi dajo veliko denarja za orožje, namesto da bi pomagali ljudem, ki umirajo zaradi lakote. Ti dve državi se tudi zavzemata za mir, po drugi strani pa se močno oborožujeta.

Jugoslavija je ena od držav, ki se najbolj zavzemajo

Bombe. Mine. Granate. Velike, manjše, majhne. Rdeče, rumene, sive. Tudi rjavkaste, že zarjavele. Vsaka v sebi skriva smrt. Včasih je že najmanjši sunek dovolj, da eksplodira. Jekleni delci pa ne poznajo milosti.

do, če ga bodo še kdaj videli. To so države, ki pošiljajo svoje vojake predvsem zaradi svoje prejšnje kolonialne posesti v tisti državi. Te države so predvsem v Afriki pa tudi v Južni Ameriki. V Aziji se Irak in Iran že štiri leta bojujeta zaradi naftnega ozemlja.

za mir v svetu. Tudi jaz si želim miru in da bi države živele v prijateljskih medsebojnih odnosih. Vendar tega nekatere države ne bodo kmalu doživele.

ROBI ROŠKER, 8. a OŠ Kerenčičevih, Pesnica

Borec nam je pripovedoval

Ko smo bili v šoli v naravi na Glazuti pri Ribnici, nas je obiskal tudi borec iz Ribnice. Pripovedoval je o bojih v vojnih dneh. Najbolj sem si zapomnila tale dogodek:

V okolici Ribnice so imeli partizansko bolnišnico. Imenovala se je Ogenca. Bila je skrita v gostem gozdu. V njej se je zdravila tudi bolničarka Mimica Čepon. Bila je zelo hrabra in pogumna. Nekega dne so bolnišnico odkrili Italijani, zato so se umaknili v bližnjo jamo. Tja so odložili ranjence. Ko so enemu od ranjencev dovolili, da je odšel ven, je pobegnil k Italijanom in izdal bolnišnico. Italijani so se bližali jami. Streljali so na ranjence in metali granate. Bolničarka Mimica je vzela pištolo in ustrelila trinajst ranjencev. To je storila zato, ker niso hoteli priti živi v roke so-

vražnikom. Ko je ostala sama, je stekla v sosednji rov in tudi sebe ubila. Ko se je vse umirilo, so Italijani odšli v jamo. Iz nje so privlekli še tri žive ranjence. Odpeljali so jih v italijansko bolnišnico in jih tam ozdravili. Od tam so jih usmerili v italijansko taborišče, kjer so ostali do kapitulacije Italije. Do konca vojne so se potem bojevali kot partizani.

Našli so izdajalca. Sodilo mu je vojaško sodišče. Preden je umrl, je prosil, naj ne povedo ljudstvu, da je on tisti, ki je izdal bolnišnico Ogenca. Seveda mu te obljube niso mogli izpolniti. Izdajalstvo je največje zlo in izdajalci morajo biti imenovani.

NATAŠA LJUBANOVIČ, 5. d OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Mnenje slovenske mladine

Prireditve in proslave v letu 1985

Na seji predsedstva republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije je med drugim stekla beseda tudi o prireditvah in proslavah v letošnjem jubilejnim letu, ob 40-letnici osvoboditve, v mednarodnem letu mladine. Dotaknili so se dneva mladosti, šafete, pohoda ANVOJ, srečanj mladih in tudi parade v Beogradu.

V uvodnih besedah je Borut Šuklje predstavil osnovno mišljenje slovenske mladine o proslavah v letošnjem letu in povedal, da bodo sklepe posredovali svetu za ohranjanje revolucionarnih izročil pri RK Socialistične zveze. Usmeritve SZDL o proslavljanju so bile upoštevane že lani, vendar le glede manjše porabe sredstev, ne pa tudi v oblikovanju bolj življene vsebine. Proslave ne smejo biti zazrte le v preteklost, je poudaril Borut Šuklje, pač pa tudi v sedanje dogajanje, v današnji čas, ki je zrasel iz preteklega. Ko govorimo o vprašanju namena proslav, se je treba zavedati razmerja med obema. Na eni strani gre za ohranjanje zgodovinskega spomina, za našo ozaveščenost, po drugi pa je treba go-

jiti zavest, da pomeni revolucija tisti premik, ki je omogočil današnji razvoj. Zato bi morali proslave bolj povezati s politično in kulturno dejavnostjo. Eden od namenov proslavljanja, vsaj s stališča mladinske organizacije, je, da bodo pri tem vse generacije seznanje z žgočimi problemi sedanosti. Doselej se v organiziranje proslav niso dovolj vključile vse strukture. Tudi zaznavanje pomembnih dogodkov je treba racionalizirati. Poleg tistih iz NOB je treba opozoriti še na starejša obdobja, pred našo revolucijo, in na dogajanja po osvoboditvi. Doselej se je marsikdaj zgodilo, da je bilo preveč vpliva na emocionalni proces, ne pa tudi na spoznavni. Posledica tega je bilo pogosto črno-belo prikazo-

vanje. Ohranjanje izročil v šolah je večinoma omejeno le na proslave, kjer so učitelji mentorji, učenci pa izvajalci. Še nekaj takšnih in podobnih pripomb je bilo. Nasproti temu želijo mladi proslave brez kiča in nepotrebnih stroškov, takšne, ki bodo vlagale v prireditve življenjske, v dokaz, da so bili vedno nosilci dogodkov ljudje. V organizacijah združenega dela naj bi bile proslave priložnost za povezovanje z okoljem in z drugimi delovnimi organizacijami s podobnimi skupnimi interesi. Seveda pa mora mladinska organizacija najprej pomesti pred svojim pragom. Najprej sta na vrsti šafeta in dan mladosti. Javna razprava je pokazala, da mladina ne more le prek dneva mladosti z gesli pokazati in dokazati svojo pripadnost socialistični graditvi. To lahko dokaže le s prikazom svobodne ustvarjalnosti, ki je tudi dediščina revolucije.

Že lani je bilo veliko razburjanja med slovenskimi

mladinci ob osrednji proslavi 25. maja v Beogradu. Letos so se srečali z istimi problemi. Tisti, ki so pričakovali drastične spremembe, so se spet ušli. Zasnova proslave je natanko takšna, kakršno so slovenski mladinci zahtevali, naj ne bo. Opravičilo: da Stadion JLA v Beogradu ne dopušta bistvenih sprememb. Je to lahko opravičilo? Po široki razpravi in konstruktivno radikalnih stališč Slovenije, naj se prireditve na stadionu nadomesti z jugoslovanskimi srečanj mladih s sprejemom šafetne palice v Sava centru v Beogradu in po popolnoma nasprotnih stališčih nekaterih drugih republik, je sprejet kompromis, v katerem bo prireditve na stadionu ostala, le da bo program zleta krajši in bo udeleženo manj mladih iz vse Jugoslavije, hkrati pa bodo potekala jugoslovanska srečanja mladih ustvarjalcev na najrazličnejših področjih.

Slovenski mladinci želijo

letošnje proslavljanje usmeriti čimbolj delovno. Vrh vsega bodo ob mednarodnem letu mladine mladinska poletna srečanja na Ptuj, ki se bodo začela nekako 25. maja. Mesto bo odprto za obiskovalce in mlade ustvarjalce, ki bodo imeli možnost prikazati vso svojo mladinsko ustvarjalnost.

V zvezi z evropskim letom glasbe bodo okrog 25. maja v Ljubljani predstavili letošnje dobitnike Zlate ptice, obenem pa bo potekal teden glasbe, drugačne glasbe, ki bo odprla možnosti glasbenega snovanja mladim iz vse Slovenije.

Za letošnje šafeto mladosti je dogovorjeno, da jo bodo slovenski mladinci sprejeli 16. aprila v Istri v občini Piran, in sicer čez reko Dragonjo, predali pa jo bodo 22. aprila v Bregani blizu Brežic hrvatskim vrstnikom.

Ostaja še odprto vprašanje, s čimer po poteh ANVOJ, sicer že tradicionalnega, pa je lani kljub temu izpadel. Mladinci menijo, da je ta pohod pomemben za ohranjanje zavesti avnojske Jugoslavije in morajo vsa vprašanja o njem rešiti znotraj Zveze socialistične mladine. Seveda pa, ko že govori-

mo o proslavljanju v letošnjem letu, ni mogoče mimo parade, ki je dvignila že kar precej prahu. Nanjo se veže tudi obsodba cele republiške konference ZSMS potem, ko je že na seji republiške konference sprejeti predlog proslavljanja objavila revija Mladina. »Zakaj je šele javna objava sprožila plaz?« se sprašujejo mladinci. Obsodba, da so skupina »privatistov«, je dokaj težka. Na čem sloni? Morda na tem, da so predlagali paradu, ki naj bi bila 12. maja v Beogradu, kot ljudski miting, ki naj prikaže svobodno ustvarjalnost delovnih ljudi. Mladinci še vedno vztrajajo pri tem in predlog nameravajo poslati zvezni konferenci SZDL, da bi o njem premislila.

V bistvu pa sploh ne gre za paradu ali proti njej, menijo mladi, saj jih o tem nihče vprašal, pač pa za to, kako Socialistična zveza sprejema predloge. Na koncu ostane mladim samo eno pomembno vprašanje: kje je njihovo mesto v naši družbi? Tako je po burnih razpravah strnilo premišljanje prdsedstva republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije.

Ziva Drole

Rog – spomenik osvobodilnega boja in revolucije

V Dolenjskih Toplicah je bila 15. marca razširjena seja podpisnikov družbenega dogovora o zaščiti, urejanju, vzdrževanju in oskrbi spomenikov NOB na Rogu, ki so se je udeležili razen delegatov pri medobčinskem svetu SZDL v Novem mestu tudi predstavniki občin Črnomelj, Kočevje in Novo mesto pa delegati republiškega vodstva ZZB NOV Slovenije, RK SZDL, Muzeja ljudske revolucije, sekcije za partizansko zdravstvo SZD, LB-Gospodarske banke in drugi.

Zivahna razprava številnih delegatov iz delovnih organizacij in raznih institucij je v prvem hipu dovolila manj zbranim poslušalcu oceno, da glede obnove objektov na Rogu »vleče vsak na svojo stran« in da 7 institucij dela vsaka zase, nepovezano z drugimi. Čeprav je na Rogu v zadnjih 40 letih žal res bilo zamujenih veliko priložnosti za ohranitev nekaterih pomembnih pomnikov revolucije, pa je bilo s trudom nekaterih večjih dolenjskih in kočevskih delovnih organizacij kot posameznih republiških in pokrajinskih ustanov in služb vendarle tudi veliko narejeno. Partizanski Rog seveda »...še ni to, kar je Petrova gora ali kakšno drugo obnovljeno republiško središče NOB,« kot je med drugim dejal tovariš Dvojmoč iz Črnomlja, ki je ostro ocenil, da je zamujeno stanje v zvezi z Rogom narodna sramota Slovenije. Tudi ocena delegata iz straskega Novolesa je zapela v srce, ko je dejal:

»Dosedanje razprave v prid Roga so preskromne, tak pa je tudi denar, namenjen za dela na Rogu. Če npr. lahko Dolenjske Toplice za ureditev svoje telefonije zberejo nekaj milijard starih dinarjev, je predračun del za Rog le žepnina... Sre-

di priprav srednjeročnih načrtov v Sloveniji moramo povedati, kaj je za našo republiko Rog, in če lahko Kulturna skupnost Slovenije financira opero in vrsto drugih ustanov, sodi sem verjetno, tudi izdatnejše vzdrževanje Roga prek republiškega in Dolenjskega muzeja oziroma ustrezne prihodnje strokovne službe, ki bo skrbela za Rog. Pri tem gre za enoten načrt in nosilce vseh aktivnosti v okviru SIS in RK...« Da sodi v vrsto podpisnikov DD za Rog še dolga vrsta slovenskih delovnih organizacij, je poudaril tudi delegat LB-Gospodarske banke, ki je omenil pripravljenost bank, da močnejše podprejo načrte za dela na Rogu, glede katerega se dosednji dogovor letos izteka. »Rog je treba odpreti in ohraniti, in za to nalogu združiti vse sile, saj bo le tako mogoče doseči večje in trajne učinke – tudi za čas, ko nas ne bo več.«

Med nalogami, ki so jim delegati na seji prisodili največji pomen, so lani opravljena dela za partizansko topografijo Roga. Pripravljanje tega gradiva je doslej zajelo že 48 spomeniških objektov: bolnišnice, tehnik, bunkerjev, barak političnega, vojaškega in oblastvenega vodstva na Rogu. Ves

Rog bo topografsko obdelan, kar bo tudi izhodišče za vsa druga dela. Izreden pomen teh prizadevanj je poudarila tudi dr. Ruža Segeđin, ki je predlagala, naj bi še letos v celoti končali topografijo partizanskega zdravstva. Vsako leto izgubimo mnogo ljudi, ki lahko še ogromno pripomorejo, da bi bila pričevanja o teh kratkih objektih kar najbolj popolna. Razen tekočih vzdrževalnih del naj bi dobila omenjena topografija letos vso prednost. UKC je pokazal vso pripravljenost in pomoč za ohranjanje spomenikov in obeležij bolniških postojank na Rogu. Njegova delegacija je sodelovala pri ogledu stanja ohranjenih objektov SCVPB na Gor. Hrastniku in Jelenolu.

Razveseljivi so tudi uspešni napor novega odbora podpisnikov DD za Rog, ki ga vodi Ivan Maček-Matija. Odbor je pripravil zahteven načrt del in jih že uresničuje. Tako bodo letos rekonstruirali cesto iz Podturna do Lukovega doma in Komarne vasi. poskrbeli za vodo, elektriko in PTT zveze z domom pod Bazo 20. Letos bodo začeli graditi tudi restavracijo s 190 sedeži pri Lukovem domu. Ohranili bodo objekte nekdanjih delavnic v Starih žagah, pri čemer bodo pri čiščenju podrobt, zidov in poti ter urejevanju korita potoka Črnašnice v Starih žagah in na Novi gori pomagale tudi MDA, ki prihajajo na delo v Suho krajino. Barako za ranjence v Jelenolu in ba-

rako Pesjak na Gor. Hrastniku bodo obnovili. Pripravili in namestili bodo vrsto novih kazipotov do vseh spominskih objektov, izdelali 15.000 skodel za prekrivanje streh, postavili spominsko zbirko v baraki zaščitnega bataljona Baze 20, trasirali in uredili peš poti iz Starih žag do Ramppe in od tod na Bazi 21 in 20. Tudi pot z Baze 20 in s kočevske strani na Cink, kjer je delovala šola CK KPS, bodo uredili. V delo se odbor vključuje tudi s tem, da sodeluje z Muzejem ljudske revolucije in Dolenjskim muzejem, ki imata na Rogu številne skupne interese.

Partizanski Rog terja trajno skrb skupnosti za njegovo ohranjanje, obnavljanje in naravno podobo ter dostojno predstavljanje, je med drugim na seji dejal Franc Šali. Rog kot zaokroženo območje, trajen pomnik osvobodilnega boja in revolucije bo letos z republiškim odlokom razglašen za zgodovinski spomenik. Zdajšnja načrtovana obnovitvena dela obetajo prelomnico v dosednji skrbi za Rog. Delegati so ponovno poudarili tudi strokovnost v teh prizadevanjih, ki mora prevečati vse delovne in druge načrte. V javno razpravo o osnutku novega odloka o varovanju Roga in njegovi uskladitvi z določbami zakona o naravnih in kulturni dediščini v naslednjih mesecih pa se morajo delegatsko vključiti vsi, ki jim je to strokovna, politična ali siceršnja naloga.

Tone Gošnik

Partizansko slavlje na Erzelju

Ob letošnjem praznovanju 41. obletnice ustanovitve komande vipavskega vojnega področja, pripadajočih enot in vojaških partizanskih delavnic ter premične bolnišnice Vera je bila 9. marca letos na Erzelju v zgornji Vipavski dolini osrednja proslava v krajevi skupnosti Erzelj. Odkrili smo spominsko ploščo na nekdanji osnovni šoli, ker je bilo v tej vasi ustanovljena komanda vipavskega vojnega področja. To obeležje pa je posvečeno tudi področni premični bolnici Vera. Osmega marca krajevna skupnost Erzelj praznuje krajevni praznik na dan izгона vsega prebivalstva iz vasi. To je bil prav gotovo najtežji dan za vso vas in že po 42 letih izpričuje surovost fašističnih razbojnikov. Narodnoosvobodilno gibanje v Slovenskem primorju je po kapitulaciji Italije preraslo v pravo ljudsko vstajo, s katero je primorsko ljudstvo dalo duška svojem surovemu sovražniku do fašizma in okupacije. Z vsemi močmi se je vključilo v boj za dokončno osvoboditev in združitve v skupni domovini pod Titovim vodstvom.

Zaledna vojaška oblast je takrat imela števile dolžnosti. Skrbela je za mobilizacijo, za operativno vojsko, zaledne enote, zbiranje orožja, streliva, promet in zveze. Imela je tudi preskrbovalno nalogo, ki je operativne enote niso mogle opravljati. Iz vojnih obveznikov, ki niso bili sposobni za operativne enote, so organizirali delovne vođe in čete. Organizirane so bile partizanske delavnice. Vipavsko vojno področje je imelo s tega vidika zahtevno nalogo. Potrebna sta bili visoka politična zavest in obilna mera iznajdljivosti pri organiziranju, izvajanju in varovanju teh dejavnosti. Nalogo so morali prevzeti partizani, raznovrstni strokovnjaki in delavci. Vse to je bilo nujno potrebno za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega boja. Sodelovala je z narodnoosvobodilnim odborom in drugimi terenskimi organizacijami.

Proslave so se udeležili številni borci, domačini, mladina in prebivalci okoliških vasi. Navzoče je pozdravila predstavnica krajevene skupnosti. Slavnostni govornik je bil Ivan Renko-Jakec, nekdanji politični komisar komande vipavskega vojnega področja. Orisal in obudil je spomine na tiste čase, ko smo pričeli graditi našo sedanost. Izrekel je priznanje in zahvalo prebivalcem teh krajev. V imenu borcev goriškega vojnega področja in borcev komande vipavskega vojnega področja se iskreno zahvaljujemo krajanom za prisrčen sprejem in pogostitev.

Karel Kumšec

Vinku v spomin

Dne 27. januarja 1945 je minilo 40 let, od kar je pod nemškimi streli padel kontrolor pokrajinske tehnike za Gorenjsko Slavko Benedik-Vinko, doma iz Rovt pri Podnartu. Dolžnost ga je to noč peljala skozi vas Drago pri Begunjah, kjer je naletel na nemško zasedo in padel pod njihovimi streli.

Vinko je bil ob smrti star 33 let. Pred vojno je bil zaposlen v železnici na Jesenicah, vedno neprednega mišljenja, zaradi česar je bil tudi preganjan. Za NOV je začel delati že v letu 1941. Bil je ožji sodelavec narodnega heroja Staneta Zagarja in drugih prvoborcev z Dobrave in okolice. Pomembno vlogo v osvobodilnem gibanju je imel v organi-

zaciji partizanskega tiska. Bil je organizator in prvi vodja znane tehnike Jelovica. Po tragediji tehnike na Mešačah je jeseni leta 1943 po nalogu okrajnega komiteja KPS usta-

novil tehniko Jelovica. Naloga tehnike je bila preskrbovati partizanske enote, terenske delavce, aktiviste in vse prebivalstvo na tem delu Gorenjske od Radovljice do Kranja s partizansko literaturo. Tehnika je bila dober kilogram od vasi Rovte v gozdu Malega vrha, kjer je delovala do 20. 10. 1944.

Ta dan so kranjski domobranci napadli tehniko prav takrat, ko so natisnili 300 izvodov revije Mladina. Vsi člani tehnike so se rešili, domobranci so zažgal barako in skladišče. Čez dva dni so Nemci metali iz letala letake o uničenih tehnikah Jelovica. Vinko je bil tedaj kontrolor pokrajinske tehnike za Gorenjsko. Prav je, da se ga ob 40-letnici spomnimo, čeprav ni sodeloval v oboroženih enotah.

Janez Pogačnik

Borke Gubčeve po 40 letih

V znani prenovljeni ljubljanski Šestici je bilo 6. marca nenavadno srečanje. Po štiridesetih letih so se dobile

vlogi žene v naši socialistični družbi. Veliko teh idej je bilo uresničenih, marsikaj pa bo potrebno še izbojeva-

jal Miran Šubič, predsednik skupnosti borcev Gubčeve brigade.

»Že od ranega jutra smo bile vznemirjene in neučakane, saj smo s težavo odštevale dneve in ure, ko se bomo srečale z nekdanjimi tovarišicami soborkami,« sta nam hiteli pripovedovati 63-letna Maruška Krese in 65-letna Nada Zgonc, obe iz Ljubljane.

Največ je bilo kramljanja, kako je bilo v Gubčevi brigadi. Kakšna je bila vloga ženske v narodnoosvobodilnem boju. Takrat je prenakatera borka opravljala odgovorno funkcijo. Bile so komisarke, še več jih je bilo v vrstah partizanskega zdravstva. Zlasti v začetku narodnoosvobodilnega boja, ko je primanjkovalo sanitarnega materiala, je bila na ramenih bolničark skoraj vsa nega ranjencev. Iznajdljivost, požrtvovalnost in tovariška skrb teh žensk so pogosto rešile najkočljivejše situacije.

Jože Čurin

nekdanje aktivistke in borkke Gubčeve brigade; za mnoge od njih je bilo to prvo povojno srečanje.

»To srečanje je priložnost, da obudimo spomine na skoraj pol stoletja oddaljena dejanja, s katerimi so žene borke dale svoj prispevek naši revoluciji in začele uresničevati vizijo o prihodnji

ti. Naj naštejemo samo nekaj primerov. Ni nam uspelo zadosti razbremeniti naših žensk gospodinjstkih del, ni nam uspelo spraviti dovolj žena med delegate na višji ravni, še zlasti na vodilna mesta v poslovnih organizacijah. Nočno delo za žene smo v glavnem odpravili le na papirju,« je med drugim de-

Pohod in spomini na Koroškem

Tudi na Koroškem, onstran državne meje sta bila v zadnjem mesecu kar dva izjemna spominska dogodka, ki so ju pripravili naši rojaki.

Precej drugače kot vrsto zadnjih let so se zbrali na spominski slovesnosti na pokopališču ob grobnici Matije Verdника-Tomaža in drugih žrtev protifašističnega odpora v sosednji Avstriji. Prav v teh krajih je nastajal doberšen del zgodovine narodnega odpora oziroma osvobodilnega gibanja. Že spomladi 1943 se je Tomaž povezal s tamkajšnjimi protifašisti, kar je bila močna podpora partizanskemu gibanju v krajih današnje zamejske Koroške. Toda leta 1944 so nacisti prišli okrog sto protifašistov, tri od njih tudi takoj ubili, med njimi sekretarja OF iz tega kraja Aleša Einspielerja.

Vsekakor pa že vrsto let ob spominskem dnevu ni bilo tolikšnega obiska ob spominski slovesnosti kakor letos. To vsekakor ni naključje. Prireditelj je bil v času, ko so demokratske sile v Avstriji tudi na ta način protestirale proti sprejemu vojnega zločinca na znani državniški način. Tako množična udeležba je med drugim vsekakor dokazala, da hkrati ob »pozabljivosti« ne-

katerih v vodstvu raste tudi demokratični duh širših množic. Še so na straži demokracije, da se nikoli ne bi ponovila strašna zgodovina nacizma in vseh drugih oblik, ki zatirajo človeka.

Prav tako množičen, tudi bolj kot kdajkoli doslej, je bil pohod na Arihovo peč pod Gračnico. Kar kakšnih šeststo planincev z obeh strani meje se je odpravilo na sedmi zimski pohod. Pod to planino so bili med vojno partizanski bunkerji. Tu so si junaške partizanke Breda, Andreja, Mira in Tončka same vzele življenje, ko so videle, da ni več

drugega izhoda. Vsekakor še del skupnega boja nas, naših rojakov in drugih protifašistov, ki še ni dovolj znan. Pohodniki gredo tu na približno uro in pol dolgo pot, od Polanke proti Arihovi peči. Ustavijo se v edini slovenski planinski postojanki, v koči na Bleščeči planini in se vrnejo v dolino. To kočjo so leta 1969 postavili planinci iz Celovca in ob pomoči planincev iz Slovenije, predvsem iz obmejnih krajev. Tudi organizacija je bila letos odlična. Hkrati je bil tudi tradicionalni rožanski tek. Letos se ga udeležilo okrog 60 tekmovalcev.

Kristl Valtl

Spomenik Matiji Verdniku-Tomažu v Svečah na Koroškem

Mirovne stojnice ta teden

Od 18. do 24. marca poteka teden mladinske solidarnosti z narodnoosvobodilnimi gibanji in žrtvami agresije. V tem času organizirajo mirovne stojnice, posamezniki v Sloveniji mirovne stojnice, katerih vsebina je namenjena boju za ra-

zorožitev in mir v svetu, pomoči lačnim v Afriki, pomoči narodnoosvobodilnim gibanjem in žrtvam agresije v Afganistanu, Kampučiji, Čilu, Gresadi in drugod ter vsem mirovnim akcijam v Sloveniji.

Ž. D.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni in v. d. odgovorne urednika: ZVONE KRŽIŠNIK; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 20 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Mikišičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35